

Debata sa Negatorima Genocida, Dio II / II

Autor Daniel Toljaga

Porijeklo Masakra u Srebrenici

U svojoj knjizi, *'First Do No Harm'*, prof Gibbs umanjuje odgovornost bosanskih Srba za ratne zločine, negira genocid i krivi bošnjačke žrtve za podsticanje masakra koji je uslijedio padom Srebrenice u julu 1995. Na strani 160 njegove knjige, on izjavljuje da: *"Porijeklo masakra u Srebrenici leži u nizu muslimanskih napada koji su započeti u proljeće 1995."*

Prije izlaganja ove **netačne tvrdnje** pametnije mu je bilo da je proveo vremena proučavajući zaključke izvješća Ujedinjenih nacija o padu Srebrenice. Izvješće UN se pozabavilo nekim od glavnih pitanja koja su okruživala događaje koji su prethodili padu enklave, uključujući i navode da su bošnjački branitelji Srebrenice 'izazvali' srpsku ofanzivu napadajući iz zaštićene zone:

"Iako je ova optužba često ponavljana u međunarodnim izvorima, **nema uvjerljivih dokaza koji bi je mogli podržati**. U vrijeme opsade Srebrenice, osoblje nizozemskog bataljona je ocijenilo da je nekolicina 'racija' u koje su se Bošnjaci upuštali imala malen ili gotovo nikakav vojni značaj. Ove racije su često bile organizirane u cilju prikupljanja hrane, jer su Srbi zabranjivali pristup humanitarnim konvojima da ulaze u enklavu. Čak su nam i srpski izvori, kojim smo pristupili u ovom kontekstu, priznali da im bošnjačke snage u Srebrenici nisu predstavljale nikakvu značajnu vojnu prijetnju... **Srbi su konstantno pretjerali opseg racija iz Srebrenice kao povod za postizanje strateškog ratnog cilja:** stvaranje geografski i etnički čistog teritorija duž rijeke Drine kako bi omogućili srpskim vojnicima da budu na raspolaganju za borbu u drugim dijelovima zemlje. Mjera u kojoj je ovaj izgovor o racijama bio prihvaćen u nominalnoj vrijednosti od strane međunarodnih aktera i posmatrača odražava prizmu 'moralne ekvivalencije' kroz koje je sukob Bosni duži period vremena bio gledan od strane mnogih." " (UN, "[The Fall of Srebrenica](#)" str. 103-104.)

U sljedećem standardnom izvoru, *Human Rights Watch* (HRW) nalazi porijeklo masakra u Srebrenici u mržnji koje je rukovodstvo bosanskih Srba imalo prema njihovim sunarodnjacima Bošnjacima:

"Masakr u Srebrenici se dogodio 1995 godine upravo iz razloga što su vođe bosanskih Srba, opijeni mržnjom i iluzornim osjećajem svemoći, divljački napali muslimansko stanovništvo Bosne i Hercegovine. Ali, i međunarodna zajednica također snosi odgovornost za najgori zločin u Europi poslije Drugog svjetskog rata. Nakon što su obećali zaštitu stanovništvu Srebrenice, Ujedinjene nacije i NATO su dopustili da 'sigurnosna zona' padne [pod kontrolu Srba]." (HRW, "[The Legacy of Srebrenica](#)", 10. juli 2005)

Istaknuti akademik, koji je preživio holokaust — sudija Theodor Meron – imao je privilegiju da sjedi kao predsjednik vijeća u žalbi Radislava Krstića u vrijeme kada je donijeta presudna odluka koja je uklonila sve nedoumice o pravnom karakteru masakra u Srebrenici. Presuda Žalbenog

vijeća Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (MKSJ) je jednoglasno utvrdila da je masakr u Srebrenici zločin genocida:

“Pokušavajući da eliminira jedan dio bosanskih Muslimana, snage bosanskih Srba su počinili genocid. **Oni su odredili za uništenje četrdeset hiljada bosanskih Muslimana stanovnika Srebrenice**, koji su kao grupa predstavljali bosanske Muslimane uopšte... Žalbeno vijeće s potpunim uvjerenjem izjavljuje da pravo osuđuje, odgovarajućim formulacijama, duboku i trajnu štetu koja je nanesena i pokolj u Srebrenici naziva njegovim pravim imenom: genocid.” (MKSJ, Saopštenje za javnost, [“Address by ICTY President Theodor Meron”](#), 23. juni 2004).

Gibbs-ovi izvori, negatori genocida

Nakon što je žrtvama genocida pripisao temeljnu krivicu za ono što se desilo u julu 1995, prof Gibbs se usmjerio na presudu Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (MKSJ), bez nuđenja bilo kakvog dokaza svoje stručnosti u području međunarodnog humanitarnog prava. On odbacuje presudu Krstića kao pretjerivanje.

Unatoč mnoštvu dokaza da su srpske snage počinile genocid u Srebrenici, prof Gibbs pronalazi utjehu u osobnom mišljenju drugog negatora genocida:

“Slažem se sa kritikom Haškog tribunala od strane Katherine Southwick, koja je objavljena u *Yale Human Rights and Development Law Journal*-u... Dakako, ubistvo osam hiljada ljudi je težak zločin, ali nazivati taj zločin ‘genocidom’ nepotrebno pretjeruje njegovu opseg.” (*First Do No Harm*, str. 281, bilješka 101)

Da podupre svoju ideološku agendu, prof Gibbs citira nevjerodostojne izjave bivšeg zapovjednika UNPROFOR-a u Bosni i Hercegovini, **francuskog generala Filipa Moriona [Philippe Morillon] – inače, vrlo pristrasnog izvora za bilo kakva ozbiljnija razmatranja** — koji isto tako negira genocid. U potporu svog stajališta da su stanovnici Srebrenice bili odgovorni za svoju sudbinu, prof Gibbs predstavlja generala Moriona kao “pouzdan” izvor informacija o Srebrenici i Naseru Oriću. Samo **pogledajte sljedeću verziju srpske propagande historije** koja se može dopasti samo onim čitateljima koji su u zabludi:

“Orić je učestvovao u napadima tijekom pravoslavnih praznika i uništavao [srpska] sela, masakrirajući sve stanovnike. To je stvorilo stepen mržnje koji je bio veoma velik u ovoj regiji... nisam bio iznenađen kada su me Srbi odveli u selo da mi pokažu evakuacije tijela stanovnika koji su bili bačeni u rupu, u selu [Kravica] u blizini Bratunca.” (*First Do No Harm*, str. 154, citirajući navode Gen. Filipa Moriona)

Sud, Orić nije počinio masakre oko Srebrenice

General Morion nekritički i poletno pripisuje krivicu za stvaranje “mržnje” u ovoj regiji Naseru Oriću zato što je napadao srpska sela “*tijekom pravoslavnih praznika*“. Tvrdnja Generala Moriona se vjerojatno odnosila specifično na napad jedinica Armije RBiH na pravoslavni Božić,

7-8 januara 1993, na selo Kravica – srpsku vojnu utvrdu u blizini Bratunca. U isto vrijeme, Morion **izbjegava spomenuti** da su srpski zločini oko Srebrenice započeli u aprilu 1992 (nekih 8 mjeseci prije Orićevog napada na Kravicu). U prva tri mjeseca bosanskog rata (april – juni 1992) srpske vojne snage su uništile 296 bošnjačkih sela oko Srebrenice i ubile najmanje 3.166 Bošnjaka. Dakle, više je nego očito ko je odgovoran za ovaj “*stepen mržnje koji je bio prilično veliki u regiji Srebrenice.*” Niko drugi osim Srba.

Haški tribunal **nije našao uvjerljive dokaze** da su bošnjačke snage odgovorne za nanošenje materijalne štete i srpskih gubitaka u Kravici i nizu drugih srpskih sela (Šiljkovići, Bjelovac, Sikirić, Fakovići i Divovići), jer su srpske snage koristile tešku artiljeriju u borbama u tim selima. U slučaju Bjelovca, Srbi su čak koristiti i borbene avione. Ne isključujući vojno opravdanje za napad Bošnjaka na Kravicu, sud je istaknuo da prema,

“... uvjerljivim dokazima, [srpske] seoske straže je podupirao VRS [Vojska Republike Srpske], a nakon borbi u ljeto 1992. primili su vojnu pomoć, uključujući oružje i obuku. U Kravici i Šiljkovićima držana je znatna količina oružja i municije. Osim toga, postoje dokazi da su, uz seoske straže, na tom području bile prisutne vojne snage iz Srbije i snage bosanskih Srba.” (MKSJ, Orić, Prvostepena presuda, par. 664).

Istina, jedan broj srpskih civila (11, možda 13) izgubio je živote u napadu na Kravicu. No, Morionova tvrdnja da je Naser Orić izmasakrirao sve stanovnike u srpskim selima, čija nazive nije ni naveo, je **netačna**, a neuspjeh je njegov i Gibbs-ov što nisu napad na Kravicu stavili u odgovarajući **kontekst** – srpsku kampanju etničkog čišćenja Podrinja na početku rata 1992-1995, zatim opsadu Srebrenice, te očajničku borbu izgladnjelih stanovnika za opstanak.

Što se tiče civilnih gubitaka u Kravici, tamo nije bilo nikakvog masakra. Smrt 11 ili 13 srpskih civila koji su poginuli u unakrsnoj vatri između neprijateljskih vojnika ne predstavlja masakr. U pravnom smislu, masakr se shvaća kao namjerno ubijanje veće skupine nemoćnih ljudi (uključujući i ratnih zarobljenika) – na osobito jeziv način – bez validnog vojnog cilja, osim da se nanese smrt. Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju (MKSJ) u Hagu je **opsežno istražio srpske optužbe protiv Nasera Orića, ali nisu našli dokaze da su njegovi vojnici počinili navodne masakre nad srpskim civilima u selima oko Srebrenice**. U Orićevoj prvostepenoj presudi, suci su koristi termin ‘masakr’ [pokolj] samo jedanput, pozivajući se na činjenicu o dobro isceniranoj srpskoj propagandi oko Srebrenice:

“Pod uticajem srpske propagande koja je najavljivala da se sprema masakr od strane bosanskih Muslimana mnogi bosanski Srbi su u martu i aprilu 1992. napustili Srebrenicu.” (MKSJ, Orić, Prvostepena presuda, par. 95).

Kada su Srbi ponovno zauzeli Kravicu u martu 1993, Filip Morion je prisustvovao sahrani srpskih vojnika i civila u selu. Tijekom svog boravka u Srebrenici, Morion se nikada nije pojavljivao na sahranama bošnjačkih vojnika i civila ubijenih od strane srpskih snaga, koje su redovito napadale muslimanska sela sa svojih vojnih pozicija iz Kravice.

Zašto je Kravica bila napadnuta?

Kao i ostala srpska sela oko Srebrenice, Kravica je bila do zuba naoružano srpsko vojno uporište koje je služilo kao “odskočna daska” za brutalne napade na obližnja bošnjačka sela i grad Srebrenicu. U slučaju Kravice, **Haški sud je zaključio da su Srbi bili ti koji su napali prvi:**

“Borbe su se pojačale u decembru 1992. i početkom januara 1993, kada su bosanski Srbi napali bosanske Muslimane prvenstveno iz pravca Kravice i Ježestice.” (MKSJ, Orić, Prvostepena presuda, par. 662)

Bošnjački napad na Kravicu je bio odgovor na srpsko korištenje ovog sela kao baze za stalne napade na Srebrenicu i okolna naselja bosanskih muslimana, ali i zbog srpske blokade ulaska humanitarne pomoći u ovu opkoljenu enklavu. Haški tribunal je ustanovio sljedeće:

“Između aprila 1992. i marta 1993., **grad Srebrenica i okolna sela pod kontrolom bosanskih Muslimana bili su neprestano meta srpskih vojnih napada artiljerijom, snajperima, a povremeno i bombardovanjem iz zraka.** Svi napadi su vršeni po sličnom obrascu. Srpska vojska i paravojne snage okružili bi selo ili zaselak bosanskih Muslimana, pozvali bi stanovništvo da preda oružje, a tada bi započeli sa granatiranjem i pucnjavom ne birajući ciljeve. U većini slučajeva, ušli bi u selo ili zaselak, protjerali ili poubijali stanovnike, koji nisu pružali značajniji otpor, i uništili njihove domove. U tom razdoblju, Srebrenica je svakodnevno bila izložena nasumičnom granatiranju iz svih pravaca. Naročito su Potočari bili svakodnevna meta srpske artiljerije i pješadije jer su bili važna tačka u odbrambenoj liniji oko Srebrenice. Druga naselja bosanskih Muslimana takođe su neprekidno napadana. Rezultat svega toga bio je veliki broj izbjeglica i stradalih.” (MKSJ, Orić, Prvostepena presuda, par. 103)

Srbi iz sela Kravica su **igrali ključnu ulogu** u ranijim zločinima oko Srebrenice, kao što su masakri bošnjačkih civila u Glogovi u maju 1992. U samom selu Kravica, Srbi su držali **u zarobljeništvu oko 350** bošnjačkih civila – nenaoružanih muškaraca, žena i djece — a logor su uspostavili u napuštenoj srpskoj pravoslavnoj crkvi. Srbi iz Kravica su od početka rata u BiH mučili, silovali i ubijali bošnjačke zatvorenike, uključujući žene i maloljetne djevojke.

Vodstvo bosanskih Srba je imalo jasan cilj stvaranja nepodnošljivih uvjeta za život preostalom bošnjačkom stanovništvu Podrinja. Kada su vojnici pod zapovjedništvom Nasera Orića napali Kravicu, njih je pratio veliki broj izgladnelih bošnjačkih civila iz opkoljene enklave u potrazi za hranom (takozvani “torbari”). Haški sud je opisao okolnosti koje su primoravale Bošnjake na ove racije:

“Između juna 1992. i marta 1993., bosanski Muslimani su izvršili pohod na više sela i zaselaka koji su bili nastanjeni bosanskim Srbima, **ili iz kojih su bosanski Muslimani bili prije toga protjerani.** Svrha tih akcija bila je, između ostalog, da se dođe do hrane, oružja, municije i vojne opreme.... **Bosanski Srbi, koji su kontrolisali pristupne puteve nisu dozvoljavali da u Srebrenicu uđe međunarodna humanitarna pomoć, u kojoj su najvažniji bili hrana i lijekovi. Zbog toga je vladala stalna oskudica hrane, a gladovanje je doseglo vrhunac u zimi**

1992./1993. Mnogo ljudi je pomrlo ili su zbog neuhranjenosti bili ekstremno mršavi... Zbog prijeteće gladi, gotovo svi iz Srebrenice učestvovali su u potragama za hranom u obližnjim selima i zaseocima pod kontrolom bosanskih Srba. Te potrage bile su vrlo opasne; mnogi su nagazili na mine, a mnoge su ubili ili ranili Srbi. Zbog torbi u kojima su tragači nosili hranu, prozvani su 'torbarima'. Ti torbari su takođe ulazili u srpska sela tokom akcija zajedno sa borcima bosanskim Muslimanima kako bi tražili hranu i druge stvari. Torbara je često bilo više nego samih boraca. **Higijenski uslovi su u cijeloj srebreničkoj enklavi bili užasni.** Nije uopšte bilo vode iz vodovoda. Većina ljudi je bila prisiljena da pije vodu iz rječice koja je bila zagađena. Među stanovništvom su se raširile vaši i buve. U takvim izuzetno teškim uslovima radila je i ratna bolnica u Srebrenici. Nedostajale su gotovo sve osnovne potrepštine. Ipak, u razdoblju od aprila 1992. do aprila 1993., tamo je neku vrstu ljekarske pomoći primilo više od 3.600 osoba – kako boraca, tako i civila. Pacijenti su se mučili u strašnim uslovima budući da nije bilo dezinfekcionih sredstava, zavoja, aspirina ni antibiotika. Udovi su amputirani bez anestezije, a za ublažavanje bola koristila se rakija." (MKJ, Orić, Prvotepena presuda, par. 104, 110, 112-114.)

Nedosljedan način istraživanja

Iako je prof Gibbs kritički nastrojen prema Haškom tribunalu, on je manje strog u preispitivanju izvora protiv Nasera Orića na kojima je bazirao svoju procjenu o prirodi i opsegu zločina koji su prouzrokovali masakr u Srebrenici. On čak i ne pokušava da razlikuje između srpskih vojnih i civilnih žrtava, niti pokušava uravnotežiti žrtve između dvije strane.

Negatori genocida imaju pravo na svoje mišljenje, ali ne i na fabrikaciju činjenica. Prema podacima Istraživačko dokumentacionog centra (IDC), približno **95 procenata** svih žrtava oko Srebrenice (u razdoblju 1992-1995) bili u upravo Bošnjaci. Svi pokušaji da se izjednači vojni slom srpskih ratnih zločinaca oko Srebrenice u januaru 1993 sa genocidnom patnjom bošnjačkog naroda u / i oko Srebrenice (od 1992-1995), nije ništa više nego slučaj moralne ekvivalencije i grubog iskrivljavanja historijskih činjenica. Ujedinjene nacije su brutalnu opsadu Srebrenice opisali kao "**spori proces genocida.**" (UN, "*Report of the Security Council Mission Established Pursuant to Resolution 819 (1993)*," S/25700, 30. april 1993.)

Srpski vojnici koji su poginuli u potrazi za zločinačkim poduhvatima – kroz sudjelovanje u opsadi Srebrenice, napadima na enklavu, i činjenju ratnih zločina nad bošnjačkim civilima u / i oko Srebrenice) – ne mogu se smatrati 'žrtvama' masakra.

Glasnogovornica Haškog tužilaštva (OTP) opisala je kako je skala navodne patnje lokalnog srpskog stanovništva oko Srebrenice **namjerno iskrivljena**:

"Haško tužilaštvo je uvijek bilo veoma pažljivo u korištenju termina 'žrtva.' U kontekstu krivične istrage vojnici i policajci koji su stradali u oružanim sukobima ne mogu se poistovjetiti sa žrtvama ratnih zločina kao što su, na primjer, masovne egzekucije. Prije govora o cijelom području Podrinja, uključujući najmanje nekoliko opština kao što su Srebrenica, Bratunac, Vlasenica i Skelani, ja bih najprije komentirala o različitim brojkama koje kruže oko [Orićevog] napada na selo Kravica u januaru 1993. Podaci koji kruže o stotinama [srpskih] žrtava ili navodi

da su svih 353 stanovnika 'gotovo u potpunosti uništeni' **nemaju nikakve veze sa stvarnošću.** Tijekom napada Armije RBiH na Kravicu, Ježesticu, Opravdiće, Mandiće i okolna sela (na širem području Kravice), 7. i 8. januara 1993, prema našim informacijama 43 ljudi je poginulo. Naše istraživanje pokazuje da su od tog broja 13 očitobili civili, a ostali vojnici. Taj nalaz istražitelja se poklapa sa podacima o gubicima Bratunačke brigade navedenim u borbenim izvještajima iz tog vremena, za koje tužilaštvo smatra da su vrlo pouzdani, budući da se radi o internim dokumentima VRS [Vojske Republike Srpske]. Za čitavu regiju, tj. opštine Srebrenica, Bratunac, Vlasenica i Skelane [bilješka: *Skelani su prije rata bili jedno od najvećih bošnjačkih sela u istočnoj Bosni*], srpske vlasti su ranije tvrdile da je oko 1.400 [Srba] poginulo na tom području usljed napada pripadnika snaga ARBiH u razdoblju od maja 1992 do marta 1995, kada je Srebrenica bila pod kontrolom Nasera Orića. Sada se najednom ta brojka pretvorila u na 3.500 ubijenih Srba. **Ova brojka je vjerovatno prenapuhana. Uzimajući u obzir pojam 'žrtve' kao što je definirano ranije, te brojke jednostavno nemaju nikakve veze sa stvarnošću.**" (MKSJ, Saopštenje za javnost, 6. juli 2005)

Najtačnija analiza srpskih žrtava u regiji dolazi iz *Istraživačko dokumentacionog centra* (IDC) u Sarajevu, nestranačke institucije koja zapošljava multietničko osoblje. Njihovi podaci su bili pozitivno ocijenjeni i prihvaćeni od strane međunarodnog tima stručnjaka. Prema IDC-u, broj srpskih vojnih žrtava u napadu na Kravicu je 35, a civilnih 11. Opsežnim istraživanjem IDC-a o srpskim gubicima oko Srebrenice utvrđeno je da su srpske žrtve u susjednoj opštini Bratunac – mjestu većine vojnih okršaja – iznosile 119 civila i 424 vojnika; IDC je otkrio da je jedna trećina (ili 139) srpskih vojnika izgubila živote u drugim područjima Bosne i Hercegovine. **Jedan broj srpskih ratnih zločinaca je poginuo u procesu teroriziranja i ubijanja oko 10.000 stanovnika Sarajeva, a prikazani su kao žrtve napada Nasera Orića oko Srebrenice.**

"[Posljedicom Dejtonskom mirovnog sporazuma] **Tadašnje političko vođstvo RS-a pozvalo je lokalno stanovništvo da napusti Sarajevo**, koje se ovom pozivu odazvalo u toj mjeri da su neki djelovi Sarajeva narednih nekoliko mjeseci bili nenaseljeni. Dio tog stanovništva je potom naseljen u Bratuncu, a **njihovi najmiliji ponovo pokopani na tamošnjem groblju; njihova smrt, međutim, predstavljena je kao posljedica akcija koje su poduzimale snage Armije BiH iz Srebrenice.**" (Istraživačko dokumentacioni centar, "[Mit o Bratuncu](#)," 7. juni 2010.)

Nedostatak nepristranosti Filipa Moriona

Francuski UNPROFOR zapovjednik, general Filip Morion, je možda najpoznatiji po davanju svog obećanja stanovnicima opkoljene enklave da će biti zaštićeni od strane međunarodne zajednice. To obećanje je dao tijekom posjete Cerskoj i Konjević Polju 5-6. marta 1993., nakon izvješća o masakrima koji su se desili nekoliko dana ranije. Srpske snage su zauzele enklavu Cerska 2. marta 1993.

Po dolasku u region u martu 1993, Morion se u Cerskoj zadržao svega nekoliko minuta; hodajući po selu nije vidio mrtvih tijela, što ga je ponukalo da pošalje kontroverznu poruku Ujedinjenim nacijama: "**Je n'ai pas Senti l'odeur de la mort**" ("Nisam osjetio miris smrti").

Prema svjedočenju Sahme Muminovića, srpske snage su masakrirale izbjeglice koje su tražile spas u prostorijama školske zgrade u Cerskoj. Oni su bombardirali školu sa teškom artiljerijom i tenkovskim granatama, a zatim su ušli u prostorije škole i počeli ubijati bošnjačke izbjeglice. Leševi ubijenih su ostali pod ruševinama uništene škole.

Pozvan da prisustvuje sahrani srpskih vojnika u Kravici, Morion je bio prezauzet da ispita još jedan izvještaj o srpskom masakru Bošnjaka u regiji Cerske. Nastavljajući svoju ofanzivu, Srbi su ovaj put pobili oko 200 bošnjačkih izbjeglica koje su povlačenjem iz Cerske upale u srpsku zasjedu u blizini planine Rogašije.

Skupina oko 900 izbjeglica se ranije podijelila u dvije grupe. Prema iskazu preživjelog Besima Topalovića, njegova kolona je brojaka oko 200 ljudi i svi su bili pobijeni pucnjima iz mitraljeza. Topalović je imao sreće da bude jedini preživjeli; od metaka su ga zaštitili leševi koji su pali na njega.

Unatoč negiranju masakra u Cerskoj od strane Moriona, **dokumentacija Vojske Republike Srpske (VRS) potvrđuju ovaj gнусni zločin**. Dnevni borbeni izvještaj VRS datiran 2. marta 1993, a zaplijenjen od strane Haškog tribunala, opisuje kako su kolone bošnjačkih izbjeglica – koje su se kretale iz smjera Udrča i Raševa prema Konjević Polju – *“bile napadnute sa svim raspoloživim sredstvima.”* U unakrsnom ispitivanju generala Vinka Pandurevića, tužitelj Peter McCloskey je pokazao sucima kako je vojska bosanskih Srba pokušala prikriti napad na kolonu revizijom svoga borbenog izvještaja.

“Vaš [Drinski] korpus je pokušao revidirati [montirati] izvještaj, nije li?” - upitao je tužitelj. *“Da, vidljivo je iz čitanja,”* – odgovorio je optuženi.

U izmjenjenoj verziji originalnog izvještaja od 2. marta 1993 spominju se samo ‘vojnici.’ U revidiranom izvještaju se također zamjenjuje prvobitna rečenica *“... kolone civila i vojnika sa tovarnim grlima, na kolone je dejstvovano svim raspoloživim sredstvima”* sa *“... kolona vojnika sa tovarnim grlima... Po koloni je otvorena vatra..”* (MKSJ, Sudski transkripti, [25. februar 2009.](#) i [26 February 2009.](#)).

Izvještaj preživjelog Topalovića je ipak uspio doseći Zagreb putem amaterske radio veze. U izvještaju je opisan napad na kolonu i masakr izbjeglica sa minobacačima i mitraljezima. Čini se da General Morion ni ovaj put nije imao vremena da se pozabavi zločinima koje su Srbi počinili u blizini Cerske.

Nedugo nakon njegovog neuspjeha da valjano istraži masakre u Cerskoj, ali i ostale srpske ratne zločine nad bošnjačkim civila oko Srebrenice, general Morion je polovinom marta 1993 izjavio nešto što je podiglo obrve njegovom pratiocu. Dana 15. marta, tijekom sastanka sa srpskim generalima Manojlom Milovanovićem i Zdravkom Tolimirom, Morion je nazvao izbjeglice u opkoljenoj Srebrenici – inače enklavi gdje je marta 1993 spas nalazilo oko 80.000 izgladnjelih bošnjačkih izbjeglica – gnijezdom terorista. On je Srbima poručio:

“Znam da želite očistiti ovo **gnijezdo terorista**. Ja ću vam pomoći i sačuvati ću vam mnoge, mnoge gubitke.” (MKSJ, Orić, Sudski transkripti, 5. decembar 2005)

Isto tako, tijekom suđenja Slobodanu Miloševiću, general Morion je dodirnuo temu pro-Srbijanske pristranosti, aludirajući na svoj osobni manjak objektivnosti:

“Još jednom se u ovom kontekstu mora objasniti zašto su ponekad francuske snage bile previše popustljive Srbima. Ja sam francuski general. Ja ne zaboravljam kip koji je u Beogradu i na kojem piše, ‘Volimo Francusku kao što je ona nas voljela.’”

Govoreći o onima koji su uzбудili nacionalizam, on je stao u odbranu Srba, pokazujući svoj manjak nepristranosti i otvoreno braneći Srbijansku stranu od bilo kakvog kriticizma:

“Ovo je razlog zašto sam nastavio govoriti gdje god sam bio da Srbe ne treba demonizirati, ali treba suditi onima koji su ih doveli do te situacije, do te slijepe ulice u ovoj drami.” (MKSJ, Milošević, Sudski transkripti, 12. februar 2004)

Nakon što je 3. septembra 2010. bio istjeran iz Memorijalnog centra Srebrenica-Potočari, general Morion se pojavio na “*Face to Face*” intervju-u sa Senadom Hadžifejzovićem. Ovaj put, on je uzastopno izbjegavao da prizna genocid u Srebrenici (intervju se može pogledati na FaceTV.ba).

Toliko o skrhanjoj vjerodostojnosti prof David N. Gibbs-a i njegovih izvora. Svaki dalji komentar je nepotreban.

Preludij za genocid u Srebrenici – masovna ubistva i etničko čišćenje Bošnjaka u regiji Srebrenice tijekom prva tri mjeseca bosanskog rata (april-juni 1992)

Author: Daniel Toljaga

Više od tri godine prije genocida u Srebrenici, srpski nacionalisti u Bosni i Hercegovini – sa logističkom, moralnom i finansijskom podrškom Srbije i Jugoslavenske narodne armije (JNA) – uništili su 296 bošnjačko-muslimanskih[1] sela u okolici Srebrenice, prisilno protjerali 70.000 Bošnjaka iz svojih kuća i sistematski masakrirali najmanje 3.166 Bošnjaka, uključujući žene, djecu i starce. Upravo su ovi masakri trebali poslužiti međunarodnoj zajednici kao upozorenje na propekt genocida kada je enklava Ujedinjenih nacija pala u ruke snagama bosanskih Srba pod zapovjedništvom generala Ratka Mladića tri godina kasnije, u julu 1995.

Ovaj studij pruža kraću pozadinu događaja koji su vodili ka izbijanju rata u Bosni i Hercegovini u aprilu 1992, zatim pregled značajnih masakra počinjenih nad bošnjačkim stanovništvom srebreničke regije tijekom prva tri mjeseca rata, uključujući i brojeve bošnjačkih žrtava po opštinama, mjesecu i statusu pogibije, te popis bošnjačkih sela koja su u cijelosti ili djelomično uništena od strane srpskih snaga u i oko Srebrenice između aprila i juna 1992.

Za potrebe ovog studija, srebrenička regija je definirana kao područje koje obuhvaća Srebrenicu i prijeratne susjedne opštine Bratunac, Vlasenicu, Rogaticu i Višegrad. Ovaj strateški važan region nalazi se u Podrinju – središnjem dijelu doline rijeke Drine na istočnoj granici Bosne sa Srbijom. Prema popisu stanovništva u Bosni i Hercegovini iz 1991 godine, Bošnjaci su činili etničku većinu u svih pet općina regiona (75,19% u Srebrenici; 64,05% u Bratuncu, 55,17% u Vlasenici, 60,10% u Rogatici i 63,54% u Višegradu).

Iako su oružani sukobi u ovom dijelu istočne Bosne započeli napadom Jugoslavenske narodne armije (JNA) na Višegrad 6. aprila 1992, u regionu opštine Srebrenica je bilo relativno mirno sve do 17. aprila kada su vlasti bosanskih Srba javnom prijetnjom najavile namjeru da počine genocid uništenjem 49.000 bošnjačkih stanovnika u općinama Srebrenica i Bratunac.

Pripreme za rat (početkom 1991)

Prije proglašenja suverenosti Bosne i Hercegovine oktobra 1991, vodstvo bosanskih Srba se već pripremalo “za eventualnu secesiju ili podjelu BiH” aktivno podcjenivajući “postojeći politički i administrativni sistem Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine (SRBiH).”[2] Primjera radi, u aprilu 1991. godine, vodstvo bosanskih Srba krenulo je sa implementacijom programa regionalizacije stvaranjem srpske “Autonome regije Krajina” (ARK) i uspostavljanjem paralelnih institucija vlasti na područjima koje su planirali prisvojiti za stvaranje etnički homogenene srpske države, odnosno “Velike Srbije.”[3] Odluka da se Srebrenica priključi u buduću restrukturiranu srpsku državu donijeta je od vlade Slobodana Miloševića, tadašnjeg predsjednika Srbije.

Početkom maja 1991, Miloševićev kabinet je pozvao dva lokalna čelnika bosanskih Srba na sastanak sa Mihaljom Kertesom u Beogradu. Sastanku su prisustvovali čelnici Srpske demokratske stranke (SDS), Goran Zekić iz Srebrenice i Miroslav Deronjić iz Bratunca. Kao dugogodišnji direktor Savezne uprave carina, Kertes je bio Miloševićev čovjek od povjerenja koji je davao logističku i finansijsku potporu za razne tajne operacije srbijanskog režima. Kertes je na ovom sastanku obavijestio Zekića i Deronjića da je “*političko i državno rukovodstvo SFRJ [Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije] odlučilo da će područje 50 kilometara od rijeke Drine biti srpsko.*”[4]

Ova odluka je bila veoma problematična iz razloga što je područje, koje je Milošević zacrtao bosanskim Srbima, uključivalo i ogromne komade bošnjačkog teritorija istočne Bosne u općinama Zvornik, Bratunac, Vlasenica, Srebrenica, Višegrad, Rogatica, Goražde i Foča. Bošnjaci – lojalni legalno izabranoj vladi u Sarajevu – stajali su kao prepreka uspostavljanju etnički čistih srpskih regija koje su planirane da eventualno postanu dio “*Velike Srbije.*”

Miloševićeva strategija se nije mogla provesti bez primjene sile, stoga se Beogradsko rukovodstvo složilo da isporuke oružja lokalnim Srbima oko Srebrenice, pod nadzorom Zekića i Deronjića, započnu odmah. Međunarodni krivični sud za bivšu Jugoslaviju (MKSJ) je utvrdio da je oružje bilo dopremano “*iz Srbije čamcima preko Drine ili helikopterima. Potajno se na cijelom području u javnim objektima u selima bosanskih Srba provodila paravojna obuka. U poređenju s tim, čini se da se bosanski Muslimani nisu adekvatno pripremili za oružani sukob koji je prijetio.*”

U istočnoj BiH bosanski Muslimani se ili nisu uopšte vojno organizovali ili su to činili samo putem lokalnih dobrovoljačkih grupa. U selima bosanskih Muslimana čak nije bilo ni vatrenog oružja, osim nešto pištolja i lovačkih pušaka u ličnom vlasništvu seljana; u policijskoj stanici Srebrenica bilo je nešto lakog naoružanja.”[5]

Ubistva jačaju tenzije (3. septembar 1991)

U selu Kravica nadomak Srebrenici (teritorij općine Bratunac), grupa srpskih nacionalista napravila je zasjedu i rafalnom paljbom pokosila četiri Bošnjaka koji su vozilom prolazili kroz njihovo selo. Dana 3. septembra 1991, Dževad Jusić i Nedžad Hodžić su ubijeni na licu mjesta, dok su Mevludin Sinanović i Zaim Salković preživjeli sa prostrijelnim ranama.[6]

Zasjeda u Kravici je izazvala određenu paniku, evocirajući sjećanja na grozne zločine koji su počinjeni nad Bošnjacima ovog kraja tijekom Drugog svjetskog rata. U jesen 1941, srpski nacistički kolaboratori pod zapovjedništvom četničkog komandanta Jezdimira Dangića masakrirali su 81-og Bošnjaka u selu Zaklopača. Oni su zaboravili zarobljene civile u lokalni mekteb, a potom ih žive zapalili.[7] Bošnjake ovog kraja je zadesio sličan zločin u decembru 1941. Ovaj put – naoružani pištoljima, noževima, čekićima, toljagama, i sjekirama – četnici iz zloglasnog srpskog sela Kravica su masakrirali 86 Bošnjaka u Sopotniku (kod Drinjače).[8] Zatim u februaru 1943, četničke snage Draže Mihailovića su sistematski poubijale 9.200 Bošnjaka, od toga 8.000 žena i djece, sa obe strane rijeke Drine.[9]

Karadžićeve prijetnje genocidom (oktobar 1991)

Nekoliko mjeseci prije nego što je Bosna i Hercegovina proglasila nezavisnost od bivše Jugoslavije, [10] Miloševićev saveznik i čelnik bosanskih Srba Radovan Karadžić izrazio je svoje genocidne namjere u presretnutim telefonskim razgovorima i javnim istupima. Historičar dr. Robert J. Donia je opisao Karadžićeve izjave kao “prijetnje i izdate sa stajališta nekoga ko može diktirati Bošnjacima njihove opcije.”[11]

U presretnutim telefonskim razgovorima između Karadžića i Gojke Đoge 12. oktobra 1991, Karadžić je ponovio pet puta da će u slučaju rata Bošnjaci “nestati”. Po njegovim riječima, *“Nestaće, sa lica zemlje će nestati taj narod... Oni to ne shvataju da bi tu, bilo krvi do koljena i da bi muslimanski narod nestao, nestalo bi sirotinje muslimanske koja ni ne zna kud on [Izetbegović] vodi, kud on vodi ovaj muslimane.”*[12]

Samo dan kasnije, u presretnutom razgovoru sa Momčilom Mandićem, Karadžić je rekao: *“Za dva-tri dana će Sarajeva nestati i biti će 500.000 mrtvih; za mjesec dana u Bosni i Hercegovini, nestati će Muslimana.”* Onda ponovo, 15. oktobra 1991, u razgovoru sa Miodragom Davidovićem svojim bratom Lukom, Karadžić je rekao: *“Prije svega, niko od njihovog [bošnjačkog] rukodstva ne bi ostao živ, za 3-4 sata bi bili pobijeni svi, ne bi bilo šanse da opstanu, uopšte.”*[13]

Obraćajući se Parlamentu Republike Bosne i Hercegovine u noći između 14-15. oktobra 1991, Karadžić je javno upozorio na mogućnost uništenja bošnjačkog naroda. Davajući do znanja šta bi

se moglo dogoditi otcjepljenjem Bosne i Hercegovine od krnje Jugoslavije, Karadžić je ukazao na mogućnost nestanka Bošnjaka:

“Ovo je put na koji vi želite da izvedete Bosnu i Hercegovinu ista ona autostrada pakla i stradanja kojom su pošle Slovenija i Hrvatska. Nemojte da mislite da nećete odvesti Bosnu i Hercegovinu u pakao, a muslimanski narod možda u nestanak, jer muslimanski narod ne može da se odbrani ako bude rat ovde... Kako ćete vi spriječiti da svak svakoga ne ubija u Bosni i Hercegovini?”

Razmještaj snaga Jugoslavenske armije (januar 1992)

Kao odgovor na rastuću krizu u bivšoj Jugoslaviji, predstavnici mirovne misije Europske unije na čelu sa Jacques Gabrielle posjetili su Srebrenicu 3. januara 1992 i sastali se sa lokalnim političkim čelnicima. Upitan šta može najviše da destabilizira međunacionalne odnose u srebreničkoj općini, predsjednik Skupštine općine Srebrenica Besim Ibišević odgovorio je: “JNA”. Ibišević je objasnio da,

“Ta Vojska ako dođe na ovo područje početak će sigurno rat. Srbi priželjkuju njen dolazak jer je to njihova Vojska. Vidjevši šta je JNA uradila u Hrvatskoj, Bošnjaci s razlogom strahuju od nje i smatraju je neprijateljskom vojnom formacijom. JNA ima namjeru doći na teritoriju naše općine, ako to pokušaju rat je neizbježan!”[14]

Ibiševićeva zabrinutost je bila opravdana. U to vrijeme JNA je bila treća po veličini vojska u Europi i jedna od najvećih armija u svijetu. Do početka 1991, JNA se pretvorila u de facto srpsku vojsku sa približno 90 procenata svih visokih časnika iz reda srpskog i crnogorskog naroda.[15]

Sa dogovorom o prekidu borbenih dejstava u Hrvatskoj 2. januara 1992, JNA je počela sa razmještajem svojih jedinica iz Hrvatske u BiH. Do aprila 1992, artiljerijske cijevi JNA su bile postavljene na svim strateškim mjestima i visoravnima oko Srebrenice. Također je bilo i drugih priprema za napade na lokalno bošnjačko stanovništvo ovog područja.

Propagandni Rat

Prije izbijanja oružanih sukoba u BiH, vlasti bosanskih Srba počele su voditi propagandni rat. Istaknuti članovi Karadžićeve Srpske demokratske stranke (SDS) redovito su se pojavljivali u medijima šireći govore mržnje, ponižavajući ne-Srbe, te poticajući bosanske Srbe da počine zločine protiv drugih etničkih grupa.[16]

Početak aprila 1992, srpski ekstremisti su eksplozivnim napravama uništili TV repetitor na planinskom vrhu Kvarac. Lokalno stanovništvo više nije moglo primati TV signal iz Sarajeva, samo srbijanske programe iz Beograda.[17] Srbi su isto tako sabotirali gradski vodovod u selu Slapovići, ostavljajući Srebrenicu bez pristupa tekućoj vodi što je znatno doprinijelo stvaranju atmosfere panike.[18]

Namjerno uništavanje lokalnog TV repetitora nije bilo slučajno. To je bio sastavni dio ranije pomenutog programa “regionalizacije.” Taj program je predviđao stvaranje autonomnih regija u

kojima je ARK “počela da preuzima televizijske i radio instalacije i da emituje ‘srpske’ programe kojima su pripadnici drugih nacionalnosti zastrašivani i da je muslimanskim čelnicima uskraćivala pristup radiju, a rukovodiocima SDS-a davala neograničen pristup tom mediju.”[19]

Propagandna kampanja je imala “*užasne posljedice po ljude svih nacionalnosti stvorivši međusobni strah i mržnju i osobito huškajući bosanske Srbe protiv drugih naroda*” i stvarajući “*klimu u kojoj su ljudi bili spremni da tolerišu vršenje zločina i da sami čine zločine.*” Nakon izbijanja oružanog sukoba u Bosni, mediji pod kontrolom SDS-a su otvoreno poticali bosanske Srba da ubijaju nesrpsko stanovništvo.[20]

Početak rata i prve žrtve

Meho Hrvačić i Bahrudin Osmanović su bili prve žrtve ratnih zločina u opštini Srebrenica. Dana 15. aprila 1992, njihovo vozilo je zaustavljeno od grupe naoružanih srpskih četnika na putu Skelani-Srebrenica. Četnici su ova dva bošnjačka civila iz Potočara ubili iz vatrenog oružja, a njihova tijela ostavili pokraj ceste. Ranije tog dana, kamion pun naoružanih četnika došao je iz pravca Skelana u bošnjačko selo Kragljivoda, gdje su napadom uništili lokalni Poštanski ured.[21]

Međutim, prvi utjecaji izbijanja rata osjetili su se u Višegradu početkom aprila 1992 kada su snage Jugoslavenske narodne armije krenule u kampanju zastrašivanja većinskog bošnjačkog stanovništva. Ta kampanja je kasnije prerasla u nasilno etničko čišćenje grada popraćeno nekim od najstravičnijih zločina koji su ikada počinjeni na prostoru Bosne i Hercegovine. Na te i ostale zločine ćemo obratiti pažnju u kronološkom slijedu događaja.

Ultimatum genocida (17. april 1992)

Dana 22. marta 1992, Srbi su formirali tzv “srpsku opštinu Skelani,” bez ikakvih konzultacija sa većinom bošnjačkim stanovništvom opštine Srebrenica ili pak sa području ovog sela. Skelani je bilo jedno od najvećih bošnjačkih sela u istočnoj Bosni.[22] “Dobrovoljci” iz Srbije su prešli rijeku Drinu i preuzeli kontrolu nad ovim selom u prvoj polovici aprila 1992. Zauzimanje Skelana je poslužilo pripremama operacija usmjerenih na ‘razoružavanju’ civilnog bošnjačkog stanovništva i uspostavljanju srpskog uporišta u pretežno bošnjačkim opštinama Bratunac i Srebrenica.

Dana 17. aprila 1992, održan je sastanak u hotelu “Fontana” u Bratuncu između bošnjačkih i srpskih predstavnika općina Srebrenica i Bratunac. Upravo na ovom sastanku, srpske vlasti su izdale javni ultimatum bošnjačkom stanovništvu Srebrenice i Bratunca — koje je brojilo oko 49.000 ljudi — sa genocidom.[23] Prema riječima Miroslava Deronjića: “*Vi Muslimani imate dvije mogućnosti, da mirno izađete ili da vas mi pobijemo, treće mogućnosti nema!*”[24] On je upozorio da su Bratunac, Skelani, Milići, Rogatica i Višegrad već u srpskim rukama. Bošnjacima je naređeno da “*predaju naoružanje i legalnu vlast bosanskim Srbima... ili će ih uništiti hiljade srpskih vojnika koji su se okupili s druge strane Drine, u Srbiji.*”[25]

Rat u općinama Srebrenica i Bratunac (od 17. aprila pa nadalje)

Kao i u drugim dijelovima Bosne i Hercegovine, napadi na Bošnjake ove regije su počinjali srpskim preuzimanjem bošnjačkih gradova i sela, a potom sistematskim i rasprostranjenim

ubistvima, silovanjima i zlostavljanima civila (april-juni 1992). Unatoč rutinskim garancijama sigurnosti da im se ništa neće desiti – ukoliko predaju svoje oružje, kojeg nisu ni imali – bošnjačko stanovništvo je na prevaru bilo hapšeno i istjerivano iz svojih sela, a mnoge žene i djevojke su bile podvrgnute sadističkom seksualnom zlostavljanju i uzastopnim silovanjima.[26]

Po već ustaljenom scenariju, sljedbenici Radovana Karadžića pod okriljem Srpske demokratske stranke (SDS), 17. aprila preuzimaju političku vlast u većinski bošnjačkoj opštini Bratunac (64% Bošnjaka, 34% Srba). Ovaj događaj, uz prijetnju uništenjem bošnjačkog naroda Srebrenice i Bratunca, signalirao je prijelaz iz atmosfere nesigurnosti i političke nestabilnosti u stanje rata koje će biti popraćeno masovnim protjerivanjima Bošnjaka putem kampanje nesagledivog nasilja.

Lokalizirani otpor je, u nekim slučajevima, dovodio do osnivanja enklava pod kontrolom bošnjačkih snaga. Primjer je Srebrenica, Kamenica, Cerska, Konjević Polje, Velika Glogova, Potočari, Sućeska, Osmače i Žepa. Mnoge izbjeglice su nalazile spas u ovim izoliranim enklavama.

Prva okupacija Srebrenice i masakr Bošnjaka (18. april do 8. maj 1992)

Nakon preuzimanja Bratunca, srpske snage su započele napad na Srebrenicu 18. aprila 1992 ispalivši oko 5.000 artiljerijskih granata na sam grad i okolna bošnjačka sela. Nije bilo otpora. Istog dana, Srbi su ušli u grad, pljačkali bošnjačku imovinu, palili kuće i ubijali bošnjačke stanovnike koji zbog bolesti i starosti nisu bili u stanju pobjeći u obližnje šume.

Srpska okupacija grada Srebrenice trajala je do 8. maja kada su Srbi na smrt spalili 23 bošnjačka civila u centru Srebrenice. Žrtve su umirale u nepodnošljivim bolovima. Od 17. aprila do 8. maja, Srbi su ubili ukupno 74 bošnjačka civila u okupiranoj Srebrenici.[27] Najmlađa žrtva je bio 12-mjesečni dječak Nezir Suljić. Njegovo ugljenisano tijelo je nađeno u kolijevci. Spaljena tijela njegovog oca Huse, majke Muške i brata Nisveta nalazila su se u istoj sobi. Nezirova sestra Sanela, koja je tada imala 9 godina, preživjela je masakr skočivši kroz prozor i sakrivši se u obližnjoj šumi.[28]

Prvi primjeri otpora (20. april 1992)

Dana 20. aprila 1992, srpske oružane formacije pokušale su ući u Potočare — bošnjačko selo na putu iz Srebrenice prema Bratuncu. Njih je presrela skupina bošnjačkih mještana naoružanih lovačkim puškama i predvođena Naserom Orićem. Seljani su postavili zasjedu i ubili četiri napadača koji su pripadali zloglasnoj paravojnoj jedinici poznatoj kao "Arkanovi tigrovi." To je bio prvi primjer uspješnog bošnjačkog otpora četničkim napadima na prostoru opštine Srebrenica. Tijekom opsade ove istočno-bosanske enklave, Orić se pokazao kao jedan od najučinkovitijih organizatora odbrane.

Istog tog dana, planinsko selo Likari postalo je prvo bošnjačko naselje u općini Srebrenica da bude u potpunosti uništeno od strane Srba. Ovo selo je udaljeno oko 10km od Srebrenice. Likare je branila skupina slabo naoružanih mještana uz pomoć "oko 25 starih lovačkih pušaka i bez sredstava dobivanje više." [29] Pad Likara omogućio je srpskim snagama i Jugoslavenskoj

narodnoj armiji (JNA) da premjeste svoje teške naoružanje na nove strateške visove sa kojih su mogli nanositi težu materijalnu štetu privatnim i poljoprivrednim objektima u Potočarima i obližnjim bošnjačkim selima.

Masakr u Hranči (2-3. maja 1992)

Hranča je postala prvo bošnjačko selo u opštini Bratunac da bude na meti lokalnih četničkih hordi. Skupina srpskih paravojskih formacija, pod zapovjedništvom Najdana Mladenovića, upala je u ovo selo 2. maja 1992 i započela sa pretresima bošnjačkih kuća. Zahtjevali su od mještana da predaju oružje. Prije napuštanja sela, ubili su Fiću Ramića.

Idućeg dana, naoružani Srbi sa podrškom jedinica Jugoslavenske narodne armije (JNA) okružili su Hranču, masakrirali 14 bošnjačkih civila, a potom u potpunosti spalili ovo selo. Najmlađa žrtva je bila djevojčica od 7 godina po imenu Selma Hodžić.[30] Britanski novinar Tim Judah zatekao se u Hranči dva dana kasnije i posjetio grupu lokalnih Bošnjaka koji su se molili nad mrtvim lešom male djevojčice koja je *“ležala prostrta na kauču u maloj kućici.”*[31] Masakr u Hranči je bio najjasniji mogući signal šta se sprema preostalom bošnjačkom stanovništvu oko Srebrenice i Bratunca.

Napad na selo Blječeva (6. maj 1992)

Na sljedećoj meti četnika našlo se pretežno bošnjačko selo Blječeva u opštini Bratunac, napadnuto od strane srpskih minobacača 6. maja 1992. Nekoliko srpskih granata su direktnim pogocima na civilne objekte prouzrokovale golemu materijalnu štetu. Od granata su tog dana živote izgubili 16-godišnja bošnjačka djevojka Vesna Muratović i dvoje starijih srpskih stanovnika sela, Kosana Zekić i Gojko Jovanović. Nekoliko drugih stanovnika su bili ranjeni. Bošnjaci su se razbježali prema selu Pale, a srpske snage su potom zauzele Blječevu, pljačkajući imovinu i paleći kuće. U selu su zatekli Ibbru Jašarevića i na mjestu ga ubili. Srbi su zarobili mještane koji nisu imali vremena da uteknu i odveli ih u zarobljeništvo. Jedan od tih zarobljenika je bio Nurif Memišević, paralizirani bošnjački čovjek koji se nije mogao kretati bez pomoći. Nakon mučenja, Srbi su ga natjerali da potpiše “priznanje” u smislu da je kao zarobljenik dobro tretiran i da su Bošnjaci sami sebe napali u selu. Od tada se Memiševiću gubi svaki trag.[32]

Oslobođenje Srebrenice (8. maj 1992)

Snage bosanskih Srba povukle se iz Srebrenice nakon smrti svoga vođe Gorana Zekića, ubijenog iz zasjede 8. maja 1992. Zekić je bio ključni organizator etničkog čišćenja bošnjačkog stanovništva Srebrenice i Bratunca. Nakon njegove smrti, Bošnjaci su uspjeli da se vrate u svoj razoreni grad, te su počeli organizirati odbranu. Međutim, oslobođena Srebrenice se našla pod opsadom, totalno izolovana i odsječena od teritorija pod kontrolom vlasti Republike Bosne i Hercegovine. Ujedinjeni narodi su brutalnu opsadu Srebrenice kasnije opisali kao “spori process genocida.”[33]

Iako je prisutnost Jugoslavenske narodne armije na teritoriji Bosne i Hercegovine ‘formalno’ završena 19. maja 1992, Haški tribunal je ustanovio sljedeće:

“Mada je JNA bila formalno prisutna na teritoriji BiH samo do 19. maja 1992., veliki broj vojnika JNA, kao i znatna količina oružja i opreme ostali su u BiH pod novim nazivom ‘Vojska Republike Srpske BiH’ (u daljnjem tekstu: VRS). Prema tome, VRS je imala na raspolaganju znatne resurse, mnogo veće od onih na raspolaganu bosanskim Muslimanima.”[34]

Srpske snage su redovito granatirale teritoriju Srebrenice iz Srbije sa pozicija na planini Tari, gdje se nalazio centar za obuku specijalaca Ministarstva unutrašnjih poslova (MUP) Srbije. Neka mjesta su granatirana slijepo, ali znatan dio slobodnog teritorija je bio na dometu srpske artiljerije i snajpera stacioniranih na Tari. U prva tri mjeseca rata, srpske snage su u prosjeku ispaljivale oko 2.000 artiljerijskih granata na slobodni teritorij enklave Srebrenica. Haški tribunal je u predmetu Naser Orića zaključio da:

“Između aprila 1992. i marta 1993., grad Srebrenica i okolna sela pod kontrolom bosanskih Muslimana bili su neprestano meta srpskih vojnih napada artiljerijom, snajperima, a povremeno i bombardovanjem iz zraka. Svi napadi su vršeni po sličnom obrascu. Srpska vojska i paravojne snage okružili bi selo ili zaselak bosanskih Muslimana, pozvali bi stanovništvo da preda oružje, a tada bi započeli sa granatiranjem i pucnjavom ne birajući ciljeve. U većini slučajeva, ušli bi u selo ili zaselak, protjerali ili poubijali stanovnike, koji nisu pružali značajniji otpor, i uništili njihove domove. U tom razdoblju, Srebrenica je svakodnevno bila izložena nasumičnom granatiranju iz svih pravaca. Naročito su Potočari bili svakodnevna meta srpske artiljerije i pješadije jer su bili važna tačka u odbrambenoj liniji oko Srebrenice. Druga naselja bosanskih Muslimana takođe su neprekidno napadana. Rezultat svega toga bio je veliki broj izbjeglica i stradalih.”[35]

Masakr u Glogovi (9. maja 1992)

Dana 9. maja 1992, srpske oružane formacije uz pomoć Jugoslavenske narodne armije (JNA) ušle su u selo Glogova i izmasakrirale najmanje 64 nenaoružanih bošnjačkih civila. Maskirani srpski vojnici su odveli nekoliko žena u obližnju šumu gdje su ih brutalno silovali.[36] Preostale stanovnike sela su prisilno protjerali. Prije masakra, mještani sela su bili razoružani i zajamčena im je sigurnost.

Odluka o napadu na Glogovu donešena je 7. maja na sastanku između bratunačkog Kriznog štaba, te predstavnika JNA poznatijeg kao ‘kapetan Reljić,’ zatim komandanta odreda Territorijalne odbrane iz Kravica, Raše Miloševića, te još jednog čovjeka “koji je bio pripadnik Državne bezbjednosti Srbije.”[37]

Prema tvrdnji Ibrahima Dervišagića, koje je preživio masakr u Glogovi, među učesnicima ovog zločina bilo je mnogo Srba iz obližnjeg sela Kravica.[38] Azem Rizvanović je iz obližnje šume posmatrao dvije žene kako noževima ubijaju bošnjačke civile u Glogovi. Obje žene su poginule učestvovajući u napadu na bošnjačko selo Sandići 29. maja 1992. Ove dvije srpske ratne zločinke su kasnije bile identificirane kao Vesna Krdžalić iz Belog Manastira i Dragica Mastikosa iz Novog Sada.[39]

Uloga sela Kravica u zločinima nad Bošnjacima

Kravica je gotovo isključivo srpsko selo u opštini Bratunac (357 Srba i 6 ostalih). Tijekom rata u

Bosni i Hercegovini, do zuba naoružana Kravica je bila strah i trepet za okolna bošnjačka sela. Srpski vojnici iz Kravica su gotovo svakodnevno učestvovali u napadima na bošnjačka sela i zaseoke oko Srebrenice, kao i u strašnim pokoljima bošnjačkih civila u selima kao što su Glogova. Pljačkali su stoku i druga dobra u vlasništvu Bošnjaka koje su prethodno pobili ili protjerali iz svojih kuća, a također su sudjelovali u krajnje sadističkom zlostavljanju bošnjačkih zatvorenika u bratunačkom logoru škole Vuk Karadžić.

Srbi iz Kravica su također uspostavili logor u svome selu – u napuštenoj srpskoj pravoslavnoj crkvi. U ovom zloglasnom logoru, Srbi su mučili, silovali i ubijali bošnjačke civile – uključujući žene i maloljetne djevojke. U logoru je mjesecima bilo zatočeno oko 350 Bošnjaka.[40] Tijekom fizičkog zlostavljanja, Srbi su premlaćivali zatvorenike čeličnim cijevima, kundacima pušaka, šakama, nožnim udarcima čizmama i vađenjem zuba sa zahrđalim kliještima. Zatočenici su premlaćivani do nesvjesti, a neki su pretučeni na smrt.

U mučenjima zatvorenika se ponajviše isticao Momir Nikolić kao jedan od najokrutnijih sadista. Njegova specijalnost se sastojala u vađenju očiju korištenjem oštrice noža. U jednom posebno jezivom incidentu, ostali zatvorenici su bili prisiljeni posmatrati kako Nikolić zasljepljuje bespomoćnog bošnjačkog civila Šabana Salkića. Pored vađenja očiju i drugih vrsta zlostavljanja civila, crkveni logor u zloglasnom selu Kravica je korišten i za brutalna silovanja bošnjačkih žena i maloljetnih djevojčica. Zatočenice su bile prisiljavane da leže ispod krsta na crkvenom oltaru, dok su njihovi zlostavljači uživali u sadističkim mučenjima i silovanjima muslimanki u Srpskoj pravoslavnoj crkvi. Među okrutnim nasilnicima u crkvenom logoru treba spomenuti i Goluba Erića.[41] Prema svjedočenju njegovog unuka Slaviše pred Haškim tribunalom, Golub Erić i njegov brat Nego su također činili zločine nad Bošnjacima i u Drugom svjetskom ratu. Obadvojica su sudjelovali u ranije spomenutom masakru bošnjačkih civila u Sopotniku na Drini, te su nakon Drugog svjetskog rata bili su osuđeni na smrt. Iz nepoznatih razloga, izbjegli su smrt i pušteni na slobodu od tadašnjih Jugoslavenskih vlasti.[42]

Masakr u logoru škole Vuk Karadžić (10. maj 1992)

Dana 10. maja 1992, snage Jugoslavenske narodne armije, raznih paravojnih formacija iz Srbije, te lokalne oružane horde bosanskih Srba, provele su jednu od najokrutnijih hajki na bošnjačko stanovništvo obližnjeg Bratunca i okolnih sela. Racijama su istjerali 4.000 do 5.000 bošnjačkih stanovnika iz svojih kuća, te ih zatočili u lokalnom nogometnom stadionu "Bratstvo". Dolaskom na stadion, zatvorenici su prvo bili opljačkani, a potom razdvojeni od svojih familija – muškarci od žena – a neki su strijeljani na licu mjesta. Najmlađa žrtva srpskog terora je bila šest mjeseci stara beba, Narcisa Salihović, a najstarija 110 godina stara žena, Zahida Suljagić.[43] Prema rezultatima istrage Ujedinjenih nacija, Srbi su jedan broj Bošnjaka *"prisiljavali da služe kao davaoci krvi, a neke žrtve su preminule zbog prevelikog vađenja krvi. Prema izvještaju, stotine leševa žrtava [sa stadiona i logora škole Vuk Karadžić] su spaljeni ili bačeni u rijeku Drinu."*[44]

Srbi su sa stadiona "Bratstvo" odveli nekoliko stotina žena i maloljetnih djevojaka u lokalni hotel "Fontana," gdje su ih neprestano silovali. Ostale zarobljenike su nagurali u autobuse, zaprijetili im da se više nikada ne vraćaju nazad, zatim ih prisilno istjerali u pravcu Kladnja.

Sudbina oko 700 nenaoružanih bošnjačkih muškaraca je bila posebice okrutna. Oni su jedan po jedan razdvajani od svojih familija i odvođeni u gimnastičku dvoranu Osnovne škole "Vuk Karadžić" koja je bila pretvorena u logor. Zarobljenici su bili šokirani stravičnim prizorima izubijanih i iznakaženih tijela prethodno zatočenih Bošnjaka. Svim novim zatvorenicima je ponuđena vrlo slana hrana bez vode. U sljedećih nekoliko dana, oni su brutalno mučeni, a oko 350 ih je ubijeno na najokrutnije načine moguće.

Fizička zlostavljanja u logoru su vršena premlaćivanjima sa tvrdim objektima, toljagama, motikama, čeličnim cijevima, metalnim šipkama, bejzbol palicama, kundacima od pušaka, šakama, udarcima čizmama, vađenjem zubi sa zahrđalim kliještima i davljenjima. Neki zatvorenici su bili zaklani, a njihove glave podizane u zrak i pokazivane ostalim zatočenicima. Srbi su odrupljene glave Bošnjaka šutirali po podu. Ostali logoraši su bili prisiljeni da nose tijela ubijenih izvan logora da bi na kraju i oni bili ubijeni i bačeni na tu istu hrpu leševa. Prema podacima UN Komiteta za ljudska prava, *"Svjedoci tvrde da su tijela ubijenih bila iskasapljena, a nosevi, uši i spolni organi odrezani, ili su imali urezane krstove po tijelu. Ti svjedoci također tvrde da su tijekom kasapljenja bili prisiljeni da pjevaju četničke pjesme."*[45]

Srpski zločinci su lokalnog muslimanskog imama, Mustafu Mujkanovića, satima ponižavali, mučili i tukli. Nakon što je kategorično odbio da se prekrsti, da popije alkohol i da digne tri prsta (podigao je samo dva simbolizirajući borbu bošnjačkog naroda za slobodu) četnici su ga zaklali naočigled svih zatvorenika.

Masakr u Suhoj (10. maj 1992)

Dana 10. maja 1992, Srbi su napali i uništili bošnjačko selo Suha u obližnjoj opštini Bratunac. Mlade žene i djevojke su seksualno zlostavljali, a potom su ubili 38 nenaoružanih bošnjačkih stanovnika. Njihova tijela su bacili u lokalnu masovnu grobnicu. Među 38 ekshumirana leša, bilo je devetoro djece u dobi od 3 mjeseca do 11 godina starosti, nekoliko žena, te stariji muškarci. Zekira Hrustanbašić (djevojačko: Begić) je bila u 9-mjesecu trudnoće. Kada su patolozi Univerzitetsko kliničkog centra u Tuzli provodili autopsiju njenog leša, otkrili su u utrobi njenog metkom-prostrijeljenog stomaka mrtvo tijelo nerođenog djeteta.[46]

Glavno-osumnjičeni za masakr u Suhoj su Milenko ("Mungos") Prodanović, bivši vođa paravojnih srpskih snaga, te njegov saradnik Vujadin Stević, također poznat kao Dragan. Unatoč pozivima za njihovo hapšenje, još uvijek nije došlo do podizanja nijedne optužnice protiv Prodanovića. On i dan danas slobodno živi i radi kao odbornik u Skupštini opštine Bratunac.[47] Boravište Stevića je za sada nepoznato.

Strateški cilj: "Eliminisanje Drine" (12. maj 1992)

Uporedo sa protjerivanjima, silovanjima i masakrima bošnjačke nejači oko Srebrenice i Bratunca, dana 12. maja 1992. godine Radovan Karadžić je na sjednici skupštine bosanskih Srba najavio šest "strateških ciljeva" srpskog naroda u Bosni i Hercegovini. Jedan od tih ciljeva je bio da se nastavi etničko čišćenje bošnjačkog Podrinja, to jest *"uspostavljanje koridora u dolini rijeke Drine, odnosno, eliminisanje Drine kao granice između srpskih država."* Haški tribunal je utvrdio da:

“Rukovodstvo bosanskih Srba, u kojem su, pored ostalih, bili Radovan Karadžić, Momčilo Krajišnik, Biljana Plavšić i Nikola Koljević, bilo je svjesno, a to mu je bila i namjera, da stvaranje srpskih nacionalnih teritorija podrazumijeva podjelu Bosne i Hercegovine i razdvajanje i trajno uklanjanje stanovništva drugih nacionalnosti iz opština koje su proglašene srpskim, bilo putem sporazuma bilo upotrebom sile. Rukovodstvo bosanskih Srba bilo je svjesno toga da će svako prisilno uklanjanje nesrba sa teritorija na koje su Srbi polagali pravo pratiti diskriminatorna kampanja progona.”[48] Nadalje, “operativnim dijelom – to jest konkretno primjenom sile – upravljano [je] iz Beograda.”[49]

Na 17. sjednici skupštine bosanskih Srba, održanoj 24-26. jula 1992 Karadžić je bio malo specifičniji u definisanju namjera koje je imao za muslimansko stanovništvo Bosne:

“Ni Srbi ni Hrvati zajedno natalitetom ne mogu da kontrolišu prodor islama u Evropu, jer za 5–6 godina bi u unitarnoj Bosni Muslimana bilo preko 51%. ... Ako oni, dakle, neće nikakvu islamsku državu na Balkanu, onda je još manje vjerovatno da hoće čistu islamsku državu, dakle islamski kanton, muslimanski kanton na području Bosne. Ovo je tačno što je gospodin Kuprešanin rekao, mada to niko otvoreno u Evropi neće reći, da je ovaj sukob podjaren da bi nestali Muslimani.”[50]

Masakr u Zaklopači (16. maj 1992)

Uporedo sa dešavanjima u Srebrenici i Bratuncu, Jugoslavenska narodna armija i lokalne srpske oružane formacije zauzele su obližnji grad Vlasenicu 21. aprila 1992. godine. Od tog dana pa nadalje, zločinci su sprovodili kampanju zastrašivanja Bošnjaka u ovoj opštini. Istaknuti bošnjački stanovnici su bili hapšeni, a njihove kuće paljene. Rasprostranjeni napadi na bošnjačko stanovništvo susjedne opštine Vlasenica započeli su 1. maja i trajali sve do jula 1992. Srbi su popalili većinu bošnjačkih sela u opštini počevši sa selima Vrsinje, Zilići, Gerovi, Pomol, Nurići, Bešići, Žutica, Štedrići i Đile. Mnogi civili su strijeljani, a većina ih je zarobljena i poslata u zloglasni logor Sušica.

Jedan od najgorih masakra u opštini Vlasenica zadesio je malo bošnjačko selo Zaklopača. Dana 16. maja 1992. godine, srpske snage su prišle selu i od bošnjačkog stanovništva zahtijevale da predaju svoje oružje. Osim nekoliko lovačkih pušaka, bošnjačko stanovništvo nije imalo nikakvog borbenog oružja da se brani. Kada su Srbi saznali da su Bošnjaci efektivno nenaoružani, blokirali su sve seoske izlaze i poklali najmanje 63 bošnjačkih muškaraca, žena i djece. Preživjela Nihada Hodžić opisala je posljedice masakra ovako:

“Usudili smo se ponovo iskoračiti iz kuće kako bismo posvjedočili taj pakao, smrt i razaranje ove neizbježne oluje koja je popljačkala naše mjesto i obeščastilo ga od svojih vrlina i dobrog života. Svuda smo vidjeli kako leže mrtva tijela. Miris smrti prožela se čitavim mjestom. Mrtva djeca, žene, muškarci. Tijela na sve strane. Bili smo u šoku. Suze kao da su gotovo posve presušile, ništa iz očiju više nije izlazilo. Sve je bilo kao noćna mora! Strašna noćna mora iz koje bi ste se očajnicki željeli probuditi, ali niste mogli. Moga amidžu smo prekrili sa dekom i onda smo nastavili ići dalje u naše mjesto – u nadi da ćemo naći preživjele. Vidjeli smo našeg najstarijeg amidžu (Bećira Hodžića) kako leži u klečećem položaju sa zapaljenom cigaretom među svojim

prednjim prstima, glavom sagnutom prema zemlji, i lokvom krvi pored njega – on je isto bio mrtav. Vidjeli smo malu djecu sa njihovim majkama ležeći jedno pored drugog na zemlji, nepomični, vrlo mirni – u vječnom snu. Rečeno nam je da je i moj otac među mrtvima.”[51]

Masakr u Novoj Kasabi (18. maj 1992)

Vitkovići je selo u općini Bratunac, gdje su Srbi i Bošnjaci i Srbi živjeli u mješovitoj zajednici (200 Srba, 146 Bošnjaka). Dana 18. maja 1992, svi Bošnjaci su istjerani iz Vitkovića i prisilno odvedeni u obližnji Bratunac. Tri dana kasnije, bili su prisiljeni da se ukrcaju na autobuse i rečeno im je da je njihova destinacija logor Sušica u obližnjoj Vlasenici. Međutim, u blizini sela Nova Kasaba, autobusi su zaustavljeni, a potom 32 civila nasilno iskrcana i strijeljana. Trojica su uspjela preživjeti i kasnije pomoći u lociranju i pokopavanju raskomadanih leševa.[52]

Strijeljanje u Borkovcu (20. maj 1992)

Bjesomučna ubijanja nastavljena su u Borkovcu, bošnjačkom naselju u obližnjoj općini Bratunac. Dana 20. maja 1992, srpske oružane formacije napale su Borkovac i zarobile 14 civila. Među zarobljenicima je bio Amer Ramić i njegova sestra Hamedina. Prema podacima Nasera Orića, Srbi su prisiljavali Amera da posmatra dok su srpski četnici silovali njegovu sestru, a potom je ubili. Zarobljenici su mučeni, a potom strijeljani. Preživjeli su identificirali Novaka (“Krke”) Stjepanovića kao glavnog i odgovornog za strijeljanja.[53]

Dana 12. maja 2009, Državni sud Bosne i Hercegovine podigao je optužnicu protiv Stjepanovića za zločine protiv čovječnosti. U optužnici se navodi da je Stjepanović *“kao pripadnik bratunačke brigade Vojske Republike Srpske izvršio progon civilnog bošnjačkog stanovništva na etničkoj i vjerskoj osnovi”* hapšenjem *“grupe od četrnaest bošnjačkih civila... zlostavljanju zatočenih civila, a kasnije i u ubistvu sedam civila iz ove grupe.”*[54]

Prema podacima Nasera Orića, četnici su tog dana ubili osam Bošnjaka. Njihova imena su: Hamid Alić, Halima Alić, Munib Sulejmanović, Fadil Sulejmanović, Hajro Hasanović, Hamed Velić, Meho Avdić i Hamedina Ramić.

Ubistva u Joševi i Jagodnji (22. maj 1992)

Srpske snage su napale sela Joševu i Jagodnju, u obližnjoj opštini Bratunac, 14. maja 1992. Tim napadom dva bošnjačka civila su izgubila živote. Mnogo žešći napad je ponovljen 22. maja, kada je dodatnih 10 bošnjačkih civila izgubilo živote. Bez ikakvog borbenog naoružanja, sem lovačkih pušaka, seljani su postavljanjem zasjeda uspjeli spriječiti srpske snage da zauzmu ova mjesta. Ipak, većina kuća i drugih objekata u obadva sela, kao i obližnjim bošnjačkim selima i zaseocima, su bili oštećeni, zapaljeni ili u potpunosti uništeni od strane granata i teške artiljerije koju su Srbi imali napretek. Istog dana, obližnje bošnjačko selo Zapolje je djelomično uništeno srpskim granatiranjem iz smjera sela Fakovići. Druga bošnjačka sela i zaseoci ovog područja su trpjela koordinirane napade iz srpskih sela na dnevnoj bazi.[55]

Logor Sase (od maja 1992 pa nadalje)

Dok su četničke horde vršile krvave pohode po bošnjačkim selima oko Bratunca, oružane srpske formacije na prostoru općine Srebrenica pretvorile su rudnik olova i cinka “Sase” u logor za

Bošnjake. U logor su dovođeni zarobljeni bošnjački civili, među kojima je najviše bilo žena i djece iz srebreničkih sela i zaseoka. Srbi su u ovom logoru premlaćivali mučili, silovali i ubijali Bošnjake.

Transkripti Haškog tribunala pokazuju da je u logoru bjesomučno ubijen *“veliki broj muslimanskih civila, uključujući i mnogo djece.”*[56] Prema dokumentaciji Nasera Orića, komandanta odbrane Srebrenice, *“najveći broj zatočenih likvidiran [je] i zakopan u branu jalovišta Rudnika u Sasama.”* On također napominje da je *“veliki broj zatočenih žena i djevojaka... silovano.”*[57]

Sjedište rudnika je bilo smješteno u Gradini, zabačenom zaseoku sela Sase. Srpske snage su napale i preuzele kontrolu nad ovim nezaštićenim zaseokom 21. maja 1992. Sedmoro bošnjačkih civila je bilo ubijeno i iznakaženo. Mnogi bošnjački civili, koji su potražili pomoć u obližnjoj šumi, naknadno su zarobljavani od srpskih paravojnih bandi i odvođeni u logor Sase. U logoru je silovano na stotine bošnjačkih žena i maloljetnih djevojaka. Srpske paravojne formacije predvođene Novakom (“Krke”) Stjepanovićem redovno su dolazile u logor i odvodile žene i djevojčice u okolne napuštene muslimanske kuće, gdje su ih seksualno porobljavali i neprestano silovali.[58] Jedna od brutalno silovanih djevojčica, po imenu Edina Karić, tada je imala jedva navršениh 15 godina. U procesu Nasera Orića, ona se pojavila kao jedan od brojnih svjedoka da ispriča sudijama Haškog tribunala o zločinima koje su ‘miroljubivi’ Srbi vršili oko Srebrenice i to počevši od prvog dana rata:

“... Bile smo silovane i zlostavljane i udarane tokom čitave noći, a svo vrijeme u moju glavu je bio uperen pištolj... vrištala sam puno.” Ona je posvjedočila da lokalni Srbi nisu bili “miroljubivi” seoski stražari, kako se vole predstavljati javnosti, nego *“...vojska s puno oružja... Oni su ubijali, pljačkali, silovali, palili kuće, i počinili mnogo zločina.”*[59]

Komandir logora Mirko Todorović je u jednom incidentu prozvao grupu logoraša da izađu napolje. Pedeset i jedan zatvorenik je potom ukrcao na dvije kočije i poslat na strijeljanje. Prema riječima Edine Karić:

“U tom trenutku bilo je dosta vrištanja u hodniku, djeca su počela plakati i bilo je strašno. Gubim riječi u nastojanjima da opišem koliko je sve to bilo užasno. Ljudi su bili gurani na kočije, i jedna žena nije mogla da se kreće, nju su udarili i bacili na kočiju.”[60]

Prema svjedočenju Edine Karić, prozvanoj grupi logoraša se od tada gubi svaki trag.

Logor Sušica (od maja 1992 pa nadalje)

Kroz logor Sušica je prošlo oko 8.000 nenaoružanih bošnjačkih civila Vlasenice, Bratunca i Srebrenice – muškaraca i žena, djece i staraca, ponekad i čitavih familija. Četnici su ih zarobljavali, mučili i vezanih ruku tovarili na kamione, a potom slali u logor Sušica, koji je bio okruženim bodljikavom žicom. Logorom je zapovijedao Dragan (“Jenki”) Nikolić.[61]

Zatvorenici logora su držani u uvjetima gorim nego stoka – bez odgovarajućeg skloništa, hrane ili lijekova, sa svjesnom namjerom da umru. Prema izvještaju *The New York Times*-a, *“Za razliku od nacističkih logora iz Drugog svjetskog rata, Sušica je bila logor u kojem su za mučenje i smrt zatvorenika bili odgovorni vojnici koji su bili bliske komšije žrtava.”*[62] Haški tribunal je utvrdio da zlostavljanja civila u logoru *“nisu bili izolirani slučajevi, nego izraz sistematskog sadizma...[koji je prelazio] najvišu razinu mučenja. Logor je bio veoma pretrpan i životni uvjeti nepodnošljivi.”*[63] Ukratko, Srbi su tretirali Bošnjake u logoru Sušica kao robove, a ne kao zatvorenike.[64]

Bošnjaci su bili premlaćivani željeznim šipkama, metalnim zglavcima, cijevima, kablovima punjenim olovom, policijskim palicama, ručkama sjekira, kundacima pušaka, drvenim štapovima i toljagama, zajedno sa drugim oblicima fizičkog i psihičkog zlostavljanja. Među silovanim ili seksualno uznemiranim je bilo žena svih dobi i uzrasta.[65]

Prema podacima udruženja *“Porodice žrtava rata – Vlasenica 1992-1995”* od kraja maja pa sve do oktobra 1992, oko 1.600 bošnjačkih civila je ubijeno u logoru Sušica.[66] Međutim, prema informacijama bivšeg stražara logora, Pere Popovića, on je *“svojim očima gledao kako su blizu 3.000 bosanskih muslimana oko Vlasenice izgubili živote u logoru Sušica.”*[67] U januaru 1993, Popović je napustio logor usljed *“kajanja zbog protjerivanja i ubijanja svojih bivših komšija.”* Godine 1994, on je dao tri intervju-a *The New York Times*-u u kojima je potvrdio ranije izvještaje o Sušici u kojima se spominjalo sistematsko ubijanje bošnjačkih civila:

“Pogubljenja zatvorenika su se vršila u malim skupinama u okrugu logora, iza hangara koji je korišten kao vojarna, govori g. Popović. Ali, pogubljenja velikog broja ljudi – koja su se obično dešavala u činu odmazde za lokalne srpske vojne gubitke – provođena su na obližnjoj provaliji poznatijoj kao Han Ploča na lokaciji ceste južno prema Han Pijesku. On objašnjava da su muškarci bili natovareni u pozadinu kamiona, odvedeni do ruba provalije, udaljene oko osam kilometara od logora, a zatim strijeljani dok su izlazili iz kamiona. Grupe mladih srpskih vojnika su dovodene da obavljaju strijeljanja. Tijela žrtava su padala u provaliju, a buldožeri su kasnije korišteni za prikrivanje leševa... ‘Sredinom juna, svojim očima sam gledao ubistva 26 ljudi u provaliji. Jedan muškarac je uspio pobjeći u šumu po izlasku iz kamiona. Sve u svemu, u toj provaliji je najmanje 1.000 ljudi pobijeno. Isprva ubistva su vršena tijekom dana, ali kasnije su ta strijeljanja vršena isključivo po noći.”[68]

Masakr u Bosanskoj Jagodini (26. maj 1992)

Dana 26. maja 1992, konvoj sa oko 200 bošnjačkih izbjeglica zaputio se iz susjedne opštine Višegrad prema Makedoniji. Autobusi su iz nerazjašnjenih razloga zaustavljeni na granici Bosne i Srbije, kod Mokre Gore, a naređeno im je da se vrate nazad.[69] Na putu ka Višegradu konvoj je ponovo zaustavljen u selu Bosanska Jagodina. Ovaj put, četnici su nasilno odvojili 17-oro bošnjačke djece od roditelja, a tada ih strijeljali na licu mjesta. Mada je jedan od roditelja molio da njega ubiju, a da sina poštede, ubica je na njegove molbe odgovorio: *“Ne, tebe nećemo ubiti. Ubiti ćemo tvoga sina, a ti ćeš zbog toga patiti.”*[70] Sudbina izbjeglica koje su vraćene u Višegrad je nepoznata.

Ubice djece su bili pripadnici zloglasnih volonterskih formacija iz Srbije koje su djelovale u sklopu lokalne srpske "teritorijalne obrane." Ove formacije su sudjelovale u sistematskim otmicama i ubistvima bošnjačkih civila srebreničke regije.

Avionski napadi iz Srbije (od juna 1992 pa nadalje)

Tijekom većeg dijela 1992. godine, još uvijek su postojali mnogi 'paketići' slobodnih teritorija, razasuti diljem istočne Bosne i pod kontrolom bošnjačkih snaga – uključujući i prethodno spomenuta sela Kamenicu, Cersku, Konjević Polje, Veliku Glogovu, Potočare, Sućesku, Osmaće i Žepu. Sva ova mjesta su bila izložena svakodnevnom artiljerijskom granatiranju. Napadi su pojačani u junu uvođenjem zračnog bombardiranja.

Prema podacima Hasana Nuhanovića, koji je preživio opsadu Srebrenice, a kasnije i pad enklave, četiri borbena aviona iz smjera Srbije počela su bombardiranje Žepe u susjednoj opštini Rogatica 5. juna 1992,

"Nakon tog datuma, korištenje zračnih snaga Savezne Republike Jugoslavije kao represivnog sredstva protiv civila regije Žepe, Srebrenice, Konjević Polja i Cerske, postala je gotovo svakodnevna pojava. Zračno bombardiranje je izazivalo paniku među stanovnicima, daleko veću nego panika uzrokovana od konstantnog granatiranja tenkovima, topovima, i višecijevnim raketnim bacačima."[71]

Borbeni avioni su poletali sa zračne luke Ponikve u blizini Užica u Srbiji i Batajnice u blizini Beograda. Ostali avioni su bili locirani na aerodromu u Banja Luci pod kontrolom bosanskih Srba. Relativno sporo-leteći tip aviona je uzlijetao sa piste na farmi u blizini Bratunca, oko 4 km udaljene od Srebrenice.

Na suđenju Naseru Oriću, bivši općinski sudija Mensud Omerović opisao je strahote terora koji su Srbi nanosili Srebrenici:

"Mi smo bili bombardirani na svakodnevnoj bazi. Centar Srebrenice je napadan sa avionima svakog dana, a pored toga je bilo i neprestano granatiranje, osobito iz višecijevnih raketnih bacača. Oni bi odjednom jednostavno ispalili oko 30 do 40 raketa na područje grada. Pa to je bilo užasno."[72]

Silovanje kao oružje rata

Nevladina organizacija "Žene – Žrtve Rata" je dokumentirala oko 25.000 žrtava silovanja u bosanskom ratu.[73] Veliki broj ovih slučajeva dolazi upravo iz regije Podrinja. Ovu brojku treba tretirati kao konzervativnu procjenu, imajući u vidu socijalnu stigmiju vezanu za silovanje, te nespornost žena da se predstave i budu identificirane kao žrtve silovanja. U srebreničkoj regiji — koju smo ranije definirali kao Srebrenica sa četiri prijeratne pogranične opštine (Bratunac, Vlasenica, Rogatica i Višegrad) — upravo Višegrad je bio jedan od najjasnijih primjera sistematskog užasa silovanja koji je korišten isključivo kao instrument etničke agresije.

Značaj silovanja u kampanji eliminacije bošnjačkog stanovništva Višegrada priznat je vrlo kasno i to na suđenju Milanu Lukiću pred Haškim tribunalom. Međutim, pokušaji da se tačke silovanja i seksualnog ropstva uključe u optužnicu nisu uspjeli na temelju žalbe optuženog da nije imao adekvatno vrijeme da pripremi odbranu.[74]

Opsežnije ispitivanje fenomena silovanja kao oružja rata – u širem kontekstu bosanskog rata ili čak u ograničenom području Srebrenice i susjednih opština srednjeg Podrinja – je izvan opsega ovog studija. Ipak, važno je napomenuti da silovanja počinjena od strane oružanih formacija bosanskih Srba u Podrinju nisu bila samo postupci pojedinaca uzrokom raspada vladavine zakona. Silovanja su korištena sistematski kao instrument terora i demoralizacije u cilju postizanja političkih i vojnih ciljeva sa krajnjim rezultatom trajnog uklanjanja bošnjačkog stanovništva sa tog područja.

Masakri u Višegradu (od aprila do juna 1992)

Pogranična opština Višegrad je bila poprište sistematskih silovanja, mučenja i ubistava na hiljade bespomoćnih bošnjačkih civila bez obzira na njihovu dob ili spol. Razmjera i nemilosrdnost brutalne kampanje terora koji je vođen protiv većinskog bošnjačkog stanovništva Višegrada uključivala je neke od najgorih oblika primjera nečovječnog postupanja i okrutnosti nanijete bošnjačkom stanovništvu na bilo kom mjestu šire regije Srebrenice. Sljedeći niz događaja raspravlja o nekim od najgorih zločina koji su se desili u susjednom Višegradu između aprila i juna 1992.

Vilina Vlas, Logor za Silovanja (april 1992 pa nadalje)

U periodu od aprila i maja 1992, Srbi su formirali dvadeset i jedan logor za mučenja i silovanja Bošnjaka na području opštine Višegrad. Hotel "Vilina Vlas" je bio jedan od najvećih i najbrutalnijih logora u kome su srpski vojnici i članovi paravojnih snaga "Beli orlovi" na čelu sa Milanom Lukićem, držali na stotine bošnjačkih žena i djevojčica, a potom ih sistematski mučili, porobljavali i seksualno zlostavljali na najokrutnije moguće načine. Primjer sadističkog mučenja je bila praksa silovanja majki i njihovih maloljetnih kćerki u isto vrijeme – sve sa ciljem nanošenja nepopravljivih psihičkih posljedica i osiguravanja da se žrtve više nikad ne bi vratile na to područje. Srpski zločinci su birali mlade i lijepe bošnjačke žene i djevojčice sa namjerom da ih oplode "*kako bi mogle rađati srpsku djecu.*" Oko 200 žena i djevojčica je bilo zatvoreno u ovom logoru, ali samo nekolicina je preživjela neprestana sadistička izivljavanja. Svjetska javnost je upoznata sa strahotama ovog logora u kasnim mjesecima 1992. godine, nakon čega je logor zatvoren, a mnogim žrtvama se od tada gubi svaki trag.[75]

Masakri na mostu Mehmed Paše Sokolovića (april 1992 pa nadalje)

Rijeka Drina je korištena kao odlagalište tijela mnogih bošnjačkih civila ubijenih od strane srpskih oružanih formacija u prvim mjesecima rata u Bosni i Hercegovini. Čuveni most na Drini, sagrađen od Mehmed-paše Sokolovića (Sokollu Mehmed Paşa), postao je simbolom patnje bošnjačkih stanovnika Višegrada. Srpske paravojne snage su dovozile kamione pune civila do mosta gdje su ih strijeljali, ili do obale Drine gdje su ih klali, a potom gurali u vodu da plove rijekom.

Dana 18. juna 1992, četnici Milana Lukića su na sadistički način usmrtili 22 Bošnjaka, a neke žrtve su noževima rasporili i iščupali im bubrege; u drugim slučajevima, Bošnjake su kanapima vezali za vozila i vukli po asfaltnim ulicama Višegrada, a djecu su gurali sa mosta i njihova tijela rešetali mecima prije nego što utonu u vodu.[76] Na stotine unakaženih bošnjačkih leševa plovili su rijekom Drinom da bi se konačno zaustavili u jezeru Perućac, rezervoaru koji je formiran izgradnjom hidroelektane Bajina Bašta.

U vrijeme kompletiranja ovog studija, u septembru 2010., jezero Perućac je bilo mjesto forenzičkih radova na iskopavanju ostataka leševa, koji su pripadali žrtvama višegradskih masakra iz 1992. Prema izvješću koje je objavio Balkan Insight, *“Leševi oko 250 civila, za koje se vjeruje da su žrtve ubistava u Višegradu iz 1992. godine, pronađeni su u jezeru Perućac na granicu između Bosne i Hercegovine i Srbija.”*[77]

Lomača u Pionirskoj (14. juli 1992)

Na četvrti dan muslimanskog praznika Kurban-bajrama 14. juna 1992, grupa višegradskih četnika slavila je pravoslavni praznik Svete trojice spaljivanjem najmanje 60-oro bošnjačkih žena, djece i staraca u kući Adema Omeragića u Pionirskoj ulici u Višegradu.[78] Unutrašnjost kuće je bila planski pripremljena za paljenje, a tepih je bio natopljen zapaljivom tečnošću. Četnici su zabarikadirali sve izlaze kuće, a zatim je zapalili zajedno sa grupom bošnjačkih civila, koji su vrištali od nenasosnih opekotina vatre. Najmlađa žrtva je bila novorođenče koje prema iskazu jedne od preživjelih *“ni dva dana nije imalo. Večeras se rodilo, sutra navečer izgorjelo. Ja sam ranjena kroz lijevu nogu i lijevu ruku kad sam iskočila kroz prozor, izbacila sina od 13 i po, 14 godina. Tako još jedna žena. Četvero nas je preživjelo.”*[79] Prije paljenja, žrtve su bile opljačkane. Četnici su prisilili žene i djevojke da se skinu gole, a potom su ih izveli iz kuće i brutalno silovali. Poslije silovanja, zatočenice su vraćene nazad u kuću kako bi izgorile u plamenu vatre.[80]

Masakr u Pakleniku (15. juni 1992)

Jutra 14. juna 1992. godine, nenaoružani bošnjački civil Ferid Spahić postao je jedan od 150 muškaraca, žena i djece iz Višegrada kojima je rečeno da se ukrcaju u dva autobusa u selu Bosanska Jagodina kako bi bili prevezeni na sigurnost. Po već ranijem scenariju, autobusi su bili zaustavljeni u Rogatici gdje su muškarci i dječaci (između 15 i 60 godina starosti) odvojeni od svojih familija. Preko noći, muškarci su zadržani u zatočeništvu gdje su bili zlostavljani i mučeni, a sljedećeg jutra im je naređeno da se ukrcaju na drugi autobus. Ovaj put su odvezeni do mjesta Paklenik, gdje su iskrcani iz autobusa, poredani na rubu provalije poznatije kao “Propast” i sistematski strijeljani. Njihova tijela su gurnuta u jamu. Ferid Spahić je bio jedini koji je uspio preživjeti.[81]

Lomača na Bikavcu (27. juna 1992)

Dana 27. juna 1992, višegradski četnici su proslavili Vidovdan po istom scenariju kao i prethodni pravoslavni praznik 14. juna u Pionirskoj ulici. Ovaj put su zabarikadirali grupu bošnjačkih žena, djece i staraca u obližnju kuću Mehe Aljića u naselju Bikavac, a potom ih žive zapalili. Najmanje 59-oro nemoćnih žena, djece i starijih je izgorjelo u plamenu vatre.[82]

Prema svjedočenju dva zaštićena svjedoka u Haškom tribunalu, jecaji zapaljenih žrtava trajali su oko pola sata, a ličili su na krikove mačaka.[83] Samo jedna žena je uspjela pobjeći i preživjeti. Tijelo Zehre Turjačanin je bilo gotovo ugljenisano i sa teškim tjelesnim opekotinama. Novinarica Maggie O’Kane je u svom izvještaju napisala da su Zehrine “uši bile istopljene. Sve što je od njih ostalo su dvije uvijene sivkaste grudvice, kao vosak izgorjele svijeće. Njezino čelo je pokriveno ogromnom krastom koja još nije zarasla, a njezin nos je splet ispucanih krvnih sudova.”[84]

Turjačanin je bila svjesna o levelu terora kojeg su četnici Višegrada nanosili Bošnjacima. U drugom dijelu mjeseca juna — nešto prije lomače na Bikavcu — Turjačanin je kriomice posmatrala kako grupa četnika poliva benzinom i na živo pali Envera Šubašića i Dedu Muševića. Ovaj incident se dogodio u po bijela dana, a Milan Lukić je i ovaj put bio na mjestu zločina.[85]

Brojevi bošnjačkih žrtava:

Prema podacima Istraživačko-dokumentacionog centra (IDC) u Sarajevu, između aprila i juna 1992. godine, srpske snage su ubile najmanje 3.166 Bošnjaka u široj regiji Srebrenici. Ovu brojku treba posmatrati kao minimum iz dva razloga. Već 15 godina nakon rata, u Bosni i Hercegovini se ukupno 10.419 ljudi još uvijek vode kao nestali. Od ovog broja, gotovo svi su Bošnjaci.

Iako su tri međunarodna stručnjaka – Partick Ball, Ewa Tabeau i Philip Verwimp – pozitivno ocijenili databazu mrtvih IDC-a, oni su ipak izrazili zabrinutost zbog slabog prijavljivanja civilnih žrtava. Mnoge obitelji su izrazile želju da svoje članove sahrane kao vojnike [što je najočitiji slučaj sa Srebrenicom], iako su umrli kao civili. Najčešći razlog ovakvo ponašanja je bio pristup socijalnim pogodnostima za obitelji poginulih vojnika. Stručnjaci su zaključili da je ova praksa vjerovatno dovela do povećanog prikaza vojnih i smanjenog prikaza civilnih žrtava u dokumentaciji IDC-a.[86]

Uz podatke koje sam dobio od administratorice IDC-a za Bosanski atlas ratnih zločina, Elme Zahirović, strogo mi je napomenuto da *“broj poginulih i nestalih osoba za koje nismo bili u stanju odrediti tačan datum smrti, nisu bili uključeni u datom popisu žrtava.”*

April, Maj i Juni 1992:

Srebrenica – 403 Bošnjaka (294 civila / 109 branitelja)

Bratunac – 612 Bošnjaka (399 civila / 213 branitelja)

Vlasenica – 636 Bošnjaka (527 civila / 109 branitelja)

Rogatica – 434 Bošnjaka (242 civila / 192 branitelja)

Višegrad – 1081 Bošnjaka (830 civila / 251 branitelja)

Srebrenica

April 1992 – 36 Bošnjaka (23 civila / 13 branitelja)

Maj 1992 – 279 Bošnjaka (235 civila / 44 branitelja)

Juni 1992 – 88 Bošnjaka (36 civila / 52 branitelja)

Bratunac

April 1992 – 24 Bošnjaka (21 civila / 3 branitelja)

Maj 1992 – 508 Bošnjaka (344 civila / 164 branitelja)

Juni 1992 – 80 Bošnjaka (34 civila / 46 branitelja)

Vlasenica

April 1992 – 40 Bošnjaka (38 civila / 2 branitelja)

Maj 1992 – 254 Bošnjaka (200 civila / 54 branitelja)

Juni 1992 – 342 Bošnjaka (289 civila / 53 branitelja)

Rogatica

April 1992 – 12 Bošnjaka (9 civila / 3 branitelja)

Maj 1992 – 52 Bošnjaka (37 civila / 15 branitelja)

Juni 1992 – 370 Bošnjaka (196 civila / 174 branitelja)

Višegrad

April 1992 – 38 Bošnjaka (22 civila / 16 branitelja)

Maj 1992 – 280 Bošnjaka (178 civila / 102 branitelja)

Juni 1992 – 763 Bošnjaka (630 civila / 133 branitelja)

Popis 296 u cijelosti ili djelomično uništenih bošnjačkih sela (april-juni 1992)

U seoskom, pretežno poljoprivrednom području oko Srebrenice, bošnjačka sela su se sastojala od konglomeracije manjih zaselaka i naselja sa bliskim komunalnim vezama. Važno je držati na umu da jedno selo, koje je u cijelosti ili djelomično uništeno, zapravo zahvaća nekoliko uništenih naselja/zaselaka. Tijekom prva tri mjeseca rata u Bosni, srpske snage su uništile 296 pretežno bošnjačkih sela u regiji Srebrenice. Podaci navedeni u zgradama pokazuju relativni udio bošnjačke populacije u svakom selu prema popisu stanovništva u Bosni i Hercegovini iz 1991. Također u istom vremenskom periodu, bošnjački narod je bio protjeran iz 81 mješovitih i / ili većinski srpskih sela u tom području.

Srebrenica:

Od **296** bošnjačkih sela koja su u cijelosti ili djelomično uništena od strane srpskih snaga u srebreničkoj regiji tijekom prva tri mjeseca rata, **93** sela su bila smještena u opštini Srebrenica:

Alimani (100%), Barakovići (100%), Begići (100%), Beširovići (98.54%), Borbašići (100%), Brezovice (87.61%), Bukovik (100%), Čičići (100%), Čivići (100%), Dimnić (100%), Donja Rijeka (100%), Donja Žgunja (100%), Donje Peći (100%), Donji Potočari (85.52%), Đurđevac (100%), Gladovići (99.62%), Glumci [Visošnjik] (100%), Gornja Rijeka (100%), Gornje Peći (100%), Gornji Potočari (100%), Gradina (100%), Grujčići (100%), Hađići (100%), Ivčići (100%), Jovičići (100%), Kadrići (100%), Kalići (100%), Kamenjača (100%), Karćino Brdo (100%), Karići (100%), Katanići u blizini Tokoljaka (100%), Klotjevac (97.07%), Knezovi kod Sulica (100%), Kovačići (100%), Kragljivoda (100%), Krnjići kod Daljegošte (100%), Lasovac (100%), Liješće (71.94%), Likari (96.26%), Luka (98.66%), Ljeskovik (99.62%), Markovići (100%), Mala Daljegošta (90.65%), Mali Dobrak (100%), Mehmedino Polje (100%), Mehmedovići (100%), Miholjevine (97.29%), Moćevići (100%), Nogačevići (64.73%), Ornica (100%), Osat (100%), Osatica (96.12%), Osmače

(99.26%), Oštrika (100%), Pećišta (92.65%), Petinići (100%), Podgaj (96.63), Podkorijen (100%), Podševar (100%), Poljak (100%), Polje (100%), Porobići (100%), Poznanovići (99.33%), Predola (100%), Pribidoli (87.89%), Prohići (99.75%), Rabađići (100%), Radovčići (88.33%), Rađenovići (100%), Raušići (100%), Rešagići (100%), Ritašići (100%), Rulovci (100%), Sase (82.15%), Sejdinovići (100%), Sjedaće (100%), Skejići (100%), Skelani (84.59%), Skenderovići (100%), Studenac kod Osata (100%), Sućeska (100%), Sulice (99.71%), Suljagići (100%), Šljivica (100%), Tihći (100%), Tokoljaci (98.41%), Trubari (100%), Tursanovići (100%), Urisići (99.69%), Vačići (100%), Vodice (100%), Velika Daljegašta (99.38%) i Veliki Dobrak (100%).

Pored toga, Bošnjaci su isto tako bili nasilno istjerani iz 14 mješovitih i/ili pretežno srpskih sela u opštini Srebrenica, uključujući sela: *Brežani, Bujakovići, Čičevci, Gaj, Gostilj, Kalimanići, Krnjići, Međe, Obadi, Orahovica, Radoševići, Toplica, Viogor, i Žabokvica*. Srbi su uništili sve bošnjačke kuće u ovim selima, a imovinu bošnjačkih mještana unaprijed opljačkali.

Bratunac:

Od **296** bošnjačkih sela koja su u cijelosti ili djelomično uništena od strane srpskih snaga u srebreničkoj regiji tijekom prva tri mjeseca rata, **22** sela su bila smještena u opštini Bratunac:

Abdulići (99.38%), Biljača (96.03%), Blječeva (87.35%), Borkovac (100%), Glogova (99.37%), Hranča (77.31%), Hrnčići (99.67%), Jagodnja (99.30%), Joševa (100%), Konjevići (97.69%), Krasanovići (67.29%), Lonjin (96.17%), Mihaljevići (95.90%), Pirići (100%), Pobuđe (99.49%), Podčauš (82.33%), Suha (85.93%), Tegare (63.30%), Urkovići (99.63%), Voljavica (99.70%), Zalužje (99.51%) i Zapolje (95.76%).

Pored toga, Bošnjaci su isto tako bili nasilno istjerani iz 12 mješovitih i/ili pretežno srpskih sela u opštini Bratunac, uključujući sela: *Bjelovac, Fakovići, Loznica, Magašići, Mratinci, Pobrđe, Rakovac, Repovac, Sikirić, Slapašnica, Vitkovići i Zagoni*. Srbi su uništili sve bošnjačke kuće u ovim selima, a imovinu bošnjačkih mještana unaprijed opljačkali.

Vlasenica:

Od **296** bošnjačkih sela koja su u cijelosti ili djelomično uništena od strane srpskih snaga u srebreničkoj regiji tijekom prva tri mjeseca rata, **35** sela su bila smještena u opštini Vlasenica:

Bešići (99.48%), Bukovica Gornja (100%), Cerska (98.58%), Donje Vrsinje (80.12%), Drum (81.35%), Durakovići (100%), Durići (100%), Džemat (98%), Đile (99.65%), Gerovi (99.23%), Gobelje (95.15%), Gornje Vrsinje (92.46%), Gradina (99.86%), Here (100%), Kuljančići (99.16%), Maćesi (98.98%), Mršići (100%), Neđeljišta (83.73%), Nova Kasaba (78.11%), Nurići (100%), Pijuke (100%), Pomol (99.78%), Pustoše (88.94%), Raševo (71.33%), Rašića Gaj (69.26%), Rovaši (100%), Sebiočina (100%), Skugrići (93.26%), Šadići Donji (88.51%), Štedra (100%), Štedrići (100%), Turalići (85.93%), Zaklopača (65.90%), Zilići (100%) and Žutica (100%).

Pored toga, Bošnjaci su isto tako bili nasilno istjerani iz 11 mješovitih i/ili pretežno srpskih sela u opštini Vlasenica, uključujući sela: *Bukovica Donja, Buljevići, Milići, Mišari, Mišići, Peševina,*

Rupovo Brdo, Tugovo, Višnjica, Vrli Kraj i Vrtoče. Srbi su uništili sve bošnjačke kuće u ovim selima, a imovinu bošnjačkih mještana unaprijed opljačkali.

Rogatica:

Od **296** bošnjačkih sela koja su u cijelosti ili djelomično uništena od strane srpskih snaga u srebreničkoj regiji tijekom prva tri mjeseca rata, **56** sela su bila smještena u opštini Rogatica:

Borovac (98.63%), Borovsko (85.18%), Brčigovo (98.48%), Brda (100%), Burati (80%), Čadovina (100%), Čavčići (99.62%), Čubrići (91.04%), Dobrače (96.92%), Dub (100%), Đedovići (83.72%), Gazije (100%), Godomilje (69.90%), Golubovići (71.42%), Jasenice (68.96%), Karačići (100%), Kopljevići (100%), Kovanj (78.23%), Kozarde (100%), Kozići (86.66%), Kramer Selo (94.32%), Kujundžijevići (68.88%), Kukavice (93.82%), Laze (88.76%), Lepenica (74.28%), Lubardići (98.48%), Ljubomišlje (98.97%), Mahala (84.78%), Medna Luka (93.54%), Mrgudići (96.66%), Nahota (100%), Okruglo (72.51%), Orahovo (100%), Otričevo (100%), Pašić Kula (75.78%), Pokrivenik (100%), Pripečak (97.60%), Prosječeno (100%), Purtići (99.43%), Radič (98.46%), Rakitnica (100%), Ribioc (100%), Slap (100%), Sočice (94.91%), Stop (100%), Strmac (80.13%), Surovići (100%), Šatorovići (100%), Šetići (80.29%), Šljedovići (100%), Šljivno (100%), Vragolovi (89.94%), Vrtar (100%), Vrelo (98.95%), Žepa (97.40%) i Živaljevići (73.40%).

Pored toga, Bošnjaci su isto tako bili nasilno istjerani iz 26 mješovitih i/ili pretežno srpskih sela u opštini Rogatica, uključujući sela: *Babljak, Begzadići, Borač, Borika, Dobrašina, Dobromerovići, Dobroušići, Dumanjići, Jarovići, Mesići, Osovo, Pavičina Kula, Planje, Plješevica, Pribošijevići, Rađevići, Seljani, Sjemeć, Stara Gora, Starčići, Stjenice, Šena Krena, Vražalice, Vrlazje, Zagajevi i Zakomo*. Srbi su uništili sve bošnjačke kuće u ovim selima, a imovinu bošnjačkih mještana unaprijed opljačkali.

Višegrad:

Od **296** bošnjačkih sela koja su u cijelosti ili djelomično uništena od strane srpskih snaga u srebreničkoj regiji tijekom prva tri mjeseca rata, **90** sela su bila smještena u opštini Višegrad:

Ajdinovići (100%), Babin Potok (95.18%), Ban Polje (92.40%), Barimo (100%), Batkušići (100%), Bistrivode (99.18%), Blaž (100%), Bogdašići (100%), Borovac (100%), Brezje (75%), Brodar (100%), Crijep (100%), Crni Vrh (100%), Čengići (100%), Donja Brštanica (100%), Donja Crnča (99.55%), Donje Dubovo (100%), Donje Štitarevo (100%), Donji Dobrun (70.84%), Donji Dubovik (100%), Drina (100%), Drinsko (100%), Drokani (100%), Dubočica (91.17%), Dušće (89.65%), Džankići (100%), Đipi (100%), Gazibare (100%), Gornja Brštanica (97.95%), Gornja Crnča (97.04%), Gornje Štitarevo (100%), Gornji Dobrun (99.41%), Gornji Dubovik (100%), Hamzići (99.18%), Holijaci (96.84%), Hranjevac (100%), Jarci (100%), Jelačići (100%), Jelići (100%), Kabernik (87.27%), Kamenica (98.42%), Kapetanovići (95.74%), Klašnik (100%), Kosovo Polje (71.85%), Kuka (100%), Kupusovići (93.75%), Kurtalići (97.22%), Kustur Polje (100%), Lasci (100%), Madžarevići (100%), Mala Gostilja (93.06%), Mangalin Han (95%), Međeđa (98.96%), Menzilovići (98.30%), Meremišlje (100%), Miloševići (100%), Mušići (90.76%), Nezuci (99.61%), Obravnje (80%), Okolišta (70.07%), Okrugla (99.34%), Omerovići (98.26%), Orahovci (99.19%), Palež (100%), Polje (100%), Povjestača (93.97%), Presjeka (91.11%), Raonići (100%), Repuševići

(89.23%), Resnik (100%), Rodić Brdo (87.87%), Rohci (100%), Rutenovići (100%), Sendići (100%), Smriječje (97.77%), Šip (83.78%), Šumice (100%), Tupeši (100%), Turjak (100%), Tusta Međ (100%), Tvrtkovići (100%), Uništa (78.57%), Velika Gostilja (79.60%), Vlahovići (93.95%), Zagorac (100%), Zakrsnica (100%), Zanožje (100%), Zlatnik (100%), Žagre (100%) i Žlijeb (79.32%).

Pored toga, Bošnjaci su isto tako bili nasilno istjerani iz 18 mješovitih i/ili pretežno srpskih sela u opštini Višegrad, uključujući sela: *Bodežnik, Čaćice, Donja Jagodina, Faljenovići, Glogova, Klisura, Koritnik, Mirlovići, Pijavice, Pozderčići, Pretiša, Rujišta, Sase, Šeganje, Velji Lug, Višegradaska Banja, Vodenice i Vučine*. Srbi su uništili sve bošnjačke kuće u ovim selima, a imovinu bošnjačkih mještana unaprijed opljačkali.

FUSNOTE:

1 Termin "bosanski Muslimani" – usljed problematične vjerske konotacije – prikriva suštinski sekularnu, političku i etničku prirodu sukoba. Iz tog razloga, u ovoj studiji oznaka "bosanski Muslimani" je izbačena u korist ispravnijeg termina Bošnjak.

2 ICTY, Expert Report of Patrick J. Treanor, "The Bosnian Serb Leadership 1990-1992", page 4. Research report prepared for the case of Momčilo Krajišnik & Biljana Plavšić (IT-00-39 & 40), 30 July 2002. Retrieved from the Court Database of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia (ICTY), Exhibit P64.

3 ICTY, Prosecutor v. Radoslav Brđanin, Trial Judgement, Case No. IT-99-36-T, para. 163-164.

4 ICTY, Prosecutor v. Miroslav Deronjić, Sentencing Judgement, Case No. IT-02-61-S, para. 54.

5 ICTY, Prosecutor v. Naser Orić, Trial Judgement, Case No. IT-03-68-T, para. 93-94.

6 Besim Ibišević. Amsterdam, 1999. "Srebrenica (1987-1992)", 133-134.

7 Daniel Toljaga, "Interview with Nihada Hodžić, Survivor of the Zaklopača Massacre," published by the Canada-based Institute for the Research of Genocide, 12 February 2010.

8 The Netherlands Institute for War Documentation (NIOD), Appendix IV, History and Reminders in East Bosnia; Chapter

3, World War Two, 1941-1945, Chetnik terror against Muslim villages.

9 U izvještaju srpskom nacističkom kolaboratoru Draži Mihailoviću, datiranom 13. februara 1943. godine, komandant Pavle Đurišić je izjavio da su u ovoj vojnoj operaciji Četnici ubili 1,200 bošnjačkih vojnika i 8,000 bošnjačkih žena, djece i staraca.

10 Bosna i Hercegovina proglašava svoju nezavisnost 3. marta 1992. Priznanje od strane Europske zajednice dobija 6. aprila 1992. Dana 22. maja 1992, primljena je u Ujedinjene nacije kao država-članica.

11 Rachel Irwin, "Karadžić's 'Threatening' Language", The Institute for War and Peace Reporting, 14 June 2010.

12 Florence Hartmann, "The aim of the war in Bosnia-Herzegovina was to destroy the Bosnian Muslims", The Bosnian Institute (United Kingdom), 16 August 2007.

13 Ibid.

14 Ibišević, "Srebrenica (1987-1992)", 147.

15 ICTY, Prosecutor v. Radoslav Brđanin, Trial Judgement, Case No. IT-99-36-T, par. 91.

16 ICTY, Prosecutor v. Radoslav Brđanin, Trial Judgement, Case No. IT-99-36-T, par. 80-83.

17 Ibišević, "Srebrenica (1987-1992)", 190.

18 Ibišević, "Srebrenica (1987-1992)", 190.

19 ICTY, Prosecutor v. Momčilo Krajišnik, Appellate Judgement, Case No. IT-00-39, par. 436.

20 ICTY, Prosecutor v. Radoslav Brđanin, Trial Judgement, Case No. IT-99-36-T, par. 80-83.

21 Ibišević, "Srebrenica (1987-1992)", 208-209.

22 Prema popisu stanovništva u Bosni i Hercegovini 1991, u Skelanima su živjela 1.123 stanovnika: 950 Bošnjaka, 160 Srba, 7 Jugoslavena i 6 Ostalih.

23 Prema popisu stanovništva u Bosni i Hercegovini 1991, ukupno 49.107 Bošnjaka je živjelo u općinama Srebrenica (27.572) i Bratunac (21.535).

24 Ibišević, "Srebrenica (1987-1992)", 213.

25 ICTY, Prosecutor v. Miroslav Deronjić, Sentencing Judgement, Case No. IT-02-61-S, Par. 70-71.

26 BEHAR, časopis za kulturu i društvena pitanja, Specijalno izdanje 'Silovane,' Broj 90-91, Godina XVIII, 2009.

27 The Netherlands Institute for War Documentation (NIOD), Appendix IV, History and Reminders in East Bosnia, Chapter 6, War In Eastern Bosnia: Ethnic cleansing by Serbs and first acts of Muslim resistance.

28 Dnevni Avaz , “Obilježavanje stradanja prvih srebreničkih žrtava”, 7 May 2009.

29 Helen Warrell, “Bosnian Muslim Hazim Malagic remembers Serb aggression as he testifies in defence of the Srebrenica commander”, The Institute for War & Peace Reporting (IWPR), 20 November 2005.

30 Naser Orić. 1995. “Srebrenica Testifies and Accuses: Genocide Against Bosniaks in Eastern Bosnia (Central Podrinje) April 1992 – September 1994.”[“Srebrenica Svjedoči i Optužuje: Genocid nad Bošnjacima Istočne Bosne (Srednje Podrinje) april 1992 - septembar 1994.”] Chapter: “Massacres in the Months of April and May of 1992” [“Pokolj u mjesecima april i maj 1992. godine”], p.49.

31 Tim Judah, “The Waiting Game in the Balkans”, The New York Review of Books, 11 August 2005.

32 Podatke dostavio svjedok Smajo Imamović.

33 United Nations, “Report of the Security Council Mission Established Pursuant to Resolution 819 (1993),” S/25700, 30 April 1993.

34 ICTY, Prosecutor v. Naser Orić, Trial Judgement, Case No. IT-03-68-T, Par. 86.

35 ICTY, Prosecutor v. Naser Orić, Trial Judgement, Case No. IT-03-68-T, Par. 103.

36 BEHAR, Op. cit. str. 55.

37 ICTY, Prosecutor v Miroslav Deronjić, Sentencing Judgement, par. 85.

38 Association “Women of Srebrenica”, “The United Nations on the Srebrenica’s Pillar of Shame: 104 testimonies about the role of the UN in genocide against the population of the UN ‘Srebrenica Safe Haven’”, Chapter: “Slaughtering of Civilians in the Village of Glogova on 9 May 1992”, 16-17.

39 ICTY, Court Transcript, Prosecutor v. Naser Orić, Tuesday 22 November 2005.

40 Sejo Omeragic. Sarajevo, 1994. “Satanic Sons” (“Satanski Sinovi”).

41 Emir Suljagić, “Exclusive: Names of Yet Not-Indicted Criminals (I)” [Ekskluzivno: imena još neoptuženih zločinaca (I)], published by BH Dani (Sarajevo-based Bosnian language daily) on 15. juni 2001.

42 Naser Orić Trial, Court Transcripts, Testimony of Slavisa Erić on 26 October 2004.

43 Reuters, "Bosnian Muslims Bury Oldest Victim of War Killings", 12 May 2009.

44 Final Report of the United Nations Commission of Experts established pursuant to security council resolution 780 (1992), Annex VIII – Prison Camps, Under the Direction of M. Cherif Bassiouni.

45 United Nations Human Rights Committee, Document submitted by Bosnia and Herzegovina on 27 April 1993, para. 13.
<http://www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf/0/333378630589b6d680256674005bc280?Opendocument>

46 Preporod Journal, Issue # 103, ISSN 1334-5052, Special Edition: September 2008, Photo Archive "Masovna Grobnica Suha", 9-12.

47 Radio-Television of the Federation of Bosnia-Herzegovina (RTVFBiH), "Zekira Begić was killed in the 9th month of pregnancy" ["Zekira Begić ubijena je u devetom mjesecu trudnoće"], 9. maj 2010.

48 ICTY, Prosecutor v. Miroslav Deronjić, Sentencing Judgement, Case No. IT-02-61-S, Par. 57.

49 Ibid. par. 68.

50 ICTY, Prosecutor v. Momčilo Perišić, Case IT-04-81-PT, Submission of Expert Reports of Dr. Robert J. Donia, (ii) Thematic Excerpts from the Assembly of Republika Srpska, 1991-96, attached at ANNEX B, 23 September 2008.

51 Daniel Toljaga, Op. cit. "Interview with Nihada Hodžić."

52 Orić, "Srebrenica Svjedoči i Optužuje", p. 55-56.

53 Ibid.

54 The Court of Bosnia and Herzegovina, "Indictment confirmed in the Novak Stjepanović case", Press Release, 12 November 2009.

55 Orić, "Srebrenica Svjedoči i Optužuje", p. 54, 57.

56 ICTY, Prosector v. Naser Orić, Court Transcript, page 3911, 20 January 2005.

57 Orić, "Srebrenica Testifies and Accuses", p. 59.

58 Udruženje "Žene Srebrenice". Tuzla, 1998. "Samrtno Srebreničko Ljeto '95" str. 133-135.

59 ICTY, Court Transcript, Prosecutor v. Naser Orić, Testimony of Edina Karić, 14-15 September 2005.

60 Ibid.

61 ICTY, "Dragan Nikolić, 'Sušica Camp,' (IT-94-2)," Case Information Sheet.

62 Roger Cohen, "Bosnian Camp Survivors Describe Random Death," The New York Times, 2 August 1993.

63 ICTY, "Judgement in the Case The Prosecutor v. Dragan Nikolić", Press Release, 18 December 2003.

64 ICTY, Court Transcript, Prosecutor v. Dragan Nikolić, Testimony of Habiba Hadžić, 3 November 2003.

65 ICTY, Prosecutor v. Dragan Nikolić, Sentencing Judgement, Case No.IT-94-2, Par. 194.

66 Oslobođenje, "Godišnjica stradanja u logoru Sušica," 27 September 2009.

67 Roger Cohen, "Ex-Guard for Serbs Tells Of Grisly 'Cleansing' Camp," The New York Times, 1 August 1994.

68 Roger Cohen, "Bosnian Camp Survivors Describe Random Death", The New York Times, 2 August 1994.

69 First Report on the War Crimes in the Former Yugoslavia, "Submission of Information to the United Nations Security Council in Accordance With Paragraph 5 of Resolution 771 (1992)", September 22, 1992.

70 Carol J. Williams, "Horror in Bosnia: Children Slain as Parents Watch", Los Angeles Times, 3 June 1992.

71 Hasan Nuhanović. Sarajevo, 2007. "Under the UN Flag: The International Community and the Srebrenica Genocide,"p.41.

72 Naser Orić Trial, Court Transcripts, Testimony of Mensud Omerovic, 26 May 2005.

73 Dnevni Avaz, "U BiH 25.000 silovanih žena i 52 muškarca," Issue No. 4652, p. 11, 5. septembra 2008.

74 ICTY, "Decision on prosecution motion seeking leave to amend the second amended indictment," 8 July 2008.

75 Final report of the United Nations Commission of Experts established pursuant to security council resolution 780

(1992), Annex IX: "Rape and sexual assault," Chapter "Višegrad," Under the Direction of: M. Cherif Bassiouni, Chairman and Rapporteur on the Gathering and Analysis of the Facts, Commission of Experts Established Pursuant to Security Council Resolution 780 (1992).

76 United Nations Human Rights Committee. Op. cit. para. 34.

77 Balkan Insight, "Corpses of 250 People Exhumed from Perucac Lake", Bojana Barlovac, 9 September 2010.

78 ICTY, "Milan Lukić and Sredoje Lukić, 'Višegrad,' (IT-98-32/1)," Case Information Sheet.

79 Slobodna Evropa, "Milan Gets Life Sentence, Sredoje 30 Years" ["Milanu doživotni zatvor, Sredoju 30 godina"] by Dženana Halimović, 20 Juli 2009.

80 ICTY, Prosecutor v. Milan Lukić & Sredoje Lukić, Trial Judgement, Case No. IT-98-32/1-T, par. 1008-1009.

81 ICTY, Prosecutor v. Milan Lukić & Sredoje Lukić, Trial Judgement, Case No. IT-98-32/1-T, par. 849-850.

82 ICTY, "Milan Lukić and Sredoje Lukić, 'Višegrad,' (IT-98-32/1)," Case Information Sheet.

83 ICTY, Prosecutor v. Milan Lukić & Sredoje Lukić, Trial Judgement, Case No. IT-98-32/1-T, par. 648-649.

84 Maggie O'Kane "Then they set the house on fire and everyone inside was screaming – I was the only one who got out",
The Guardian, August 20, 1992.

85 ICTY, Prosecutor v. Milan Lukić & Sredoje Lukić, Trial Judgement, Case No. IT-98-32/1-T, par. 852.

86 Patrick Ball, Ewa Tabeau and Philip Verwimp. The Bosnian Book of Dea

Broj Žrtava Genocida u Srebrenici i Srpska Obmana Javnosti

Autor: Daniel Toljaga

Samo sat vremena poslije izricanja presude Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (MKSJ) u predmetu 'Popović i drugi', direktor srpskog centra za istraživanje ratnih zločina Janko Velimirović, počeo je obmanjivati srpsku javnost kako je tobože Haški tribunal u svojoj presudi odustao od brojke koja upućuje da je u srebreničkom genocidu stradalo 8,000 Bošnjaka.

Prema njegovim riječima, Haški tribunal je izjavio da je *“poslije pada srebreničke enklave, ubijeno najmanje 5,336 ljudi, sto upućuje na zaključak da je [tribunal] odustao od tvrdnje o 7,000 do 8,000 muslimanskih žrtava.”* (1) Međutim, navodi Velimirovića su ipak netačni.

O čemu se radi?

Pretno vijeće u sažetku svoje presude u predmetu ‘Popović i drugi’ spominje cifru od 5,336 “identifikovanih osoba”, a ne konačan broj žrtava genocida. Ključna riječ je “identifikovanih osoba,” znači onih žrtava genocida koje su od strane Međunarodne komisije za nestale osobe (ICMP) identifikovane putem forenzičke DNK analize u određenom vremenu tijekom procesa protiv sedmorice srpskih ratnih zločinaca. Nadalje, Velimirović u svojoj izjavi ne napominje da je pretresno vijeće Haškog tribunala izjavilo da *“smatra da bi broj osoba ubijenih tokom masovnih pogubljenja koja su uslijedila nakon pada Srebrenice mogao dostići broj od 7,826, s obzirom da dokazi pred Vijećem nisu bili u definitivni.”*(2)

DNK analizom dokazano 8,100 pobijenih

U martu 2010 godine, ICMP je u svom saopštenju za javnost naveo da je do tada identifikovano 6,414 žrtava genocida u Srebrenici pobijenih u julu 1995 godine.(3) Ovi podaci nisu bili dostupni u predmetu ‘Popović i drugi’, jer su strane u postupku iznijele završne riječi u septembru prošle godine.

U maju ove godine, expert tužilaštva Dušan Janc svjedočio je u slučaju protiv Zdravka Tolimira koristeći najnoviji izvještaj ureda tužilaštva. Po najnovijem izvještaju, do Aprila 2010 godine broj identifikovanih žrtava genocida popeo se na 6,557.(4)

Nadalje, Međunarodna komisija za nestale osobe je forenzičkom DNK analizom zaključila da broj žrtava genocida, koje su pobijene Jula 1995 godine oko Srebrenice, iznosi 8,100.

“Visoka stopa podudaranja DNK profila iz uzoraka krvi živih srodnika i DNK profila iz posmrtnih ostataka koji su ekshumirani iz masovnih grobnica širom zemlje, potvrđuje prijašnju procjenu da je padom Srebrenice Jula 1995 godine pobijeno 8,100 osoba,” navodi se u saopštenju. (5)

Presuda u ‘Popović i drugi’

Presudom MKSJ-a u predmetu ‘Popović i drugi,’ od sedam okrivljenih, tri visoko rangirana dužnosnika srpske vojske su u četvrtak (10 juna 2010) proglašena krivim za srebrenički genocid, dok su četvorica osuđeni za ostale ratne zločine.

Vujadin Popović i Ljubiša Beara su proglašeni krivim za genocid, istrebljivanje, ubistvo i progon Bošnjaka Srebrenice, i osuđeni na doživotnu kaznu zatvora. Treći ratni zločinac, Drago Nikolić, proglašen je krivim za pomaganje i podržavanje u genocidu, istrebljivanje, ubistvo i progon Bošnjaka, i osuđen na 35 godina zatvora.

Ljubomir Borovčanin je proglašen krivim za pomaganje i podržavanje istrebljivanja, ubistvo, progon i prisilno premještanje Bošnjaka i, kao nadređeni, za ubistvo kao zločin protiv čovječnosti i kršenje zakona i običaja ratovanja. Osuđen je na 17 godina zatvora.

Radivoje Miletić je proglašen krivim za ubistvo, progon i nehumana djela nad Bošnjacima. Osuđen je na 19 godina zatvora.

Milan Gvero je proglašen krivim za progon i nehumana djela nad Bošnjacima, te je osuđen je na pet godina zatvora.

Vinko Pandurević je proglašen krivim za pomaganje i podržavanje ubistva, progon i nehumana djela nad Bošnjacima Srebrenice. Osuđen je na 13 godina zatvora.

FussNote:

(1) Radio-Televizija Republike Srpske, "Popovicu i Beari dozivotna kazna zatvora," 10 Juni 2010 @ 11:58 (sat vremena poslije izricanja presude), <http://rtrs.tv/vijesti/vijest.php?id=22629>.

(2) MKSJ, "Sedmorica visokih zvaničnika bosanskih Srba osuđena za zločine u Srebrenici ", 10 Juli 2010, <http://www.icty.org/sid/10415>.

(3) ICMP, "ICMP makes 13,000 DNA-led identifications of missing persons from Bosnia-Herzegovina", 26 Mart 2010, <http://www.ic-mp.org/press-releases/icmp-makes-13000-dna-led-identifications-of-missing-persons-from-bosnia-herzegovinaicmp-ostvario-13000-dnk-identifikacija-osoba-nestalih-u-bosni-i-hercegovini/>.

(4) SENSE Tribunal, "One Body in Four Graves," 14 Maj 2010, <http://www.sense-agency.com/en/stream.php?sta=3&pid=15822&kat=3>.

(5) ICMP, "DNA Results of the International Commission on Missing Persons Reveal the Identity of 6,186 Srebrenica Victims", 9 Juli 2009, <http://www.ic-mp.org/press-releases/dna-results-of-the-international-commission-on-missing-persons-reveal-the-identity-of-6186-srebrenica-victims-dnk-izvjestaji-medunarodne-komisije-za-nestale-osobe-icmp-otkrili-identitete-6186-sreb/> .

PRAVDA ZA VIŠEGRAD I KOLAPS ALIBIJA MITRA VASILJEVIĆA

Autor: Daniel Toljaga

Nedavna presuda Međunarodnog krivičnog suda za bivšu Jugoslaviju (MKSJ) u Hagu protiv Milana i Sredoja Lukića odbacuje kredibilitet alibija pomoću kojeg je Mitar Vasiljević izbjegao odgovornost za saučešće u paljenju bošnjačkih žena, djece i staraca 14 Juna 1992 u Pionirskoj ulici, odnosno 27 Juna iste godine u naselju Bikavac u Višegradu.

Pozadina

Haški Tribunal je 1998 potvrdio jedinstvenu optužnicu protiv Mitra Vasiljevića, Milana Lukića i Sredoje Lukića. Optužnica ih je teretila za teške ratne zločine nad civilnim bošnjačkim stanovništvom Višegrada.(1) Pošto su se ko-optuženi Lukići nalazili u bjekstvu, Vasiljeviću je suđeno u odvojenom postupku. Izmijenjena optužnica protiv trojice osumnjičenih potvrđena je 2001 godine (2), a presudom naredne godine Vasiljević je nađen odgovornim za manje zločine i osuđen na 20 godina zatvora (3) – kasnije žalbom smanjenih na samo 15.(4)

U plamenu vatre

Na četvrti dan muslimanskog praznika Kurban-bajrama 14 Juna 1992,(5) grupa višegradskih četnika slavila je pravoslavni praznik Svetog Trojstva (6) paljenjem bošnjačkih civila u kući Adema Omeragića u Pionirskoj ulici. Unutrašnjost kuće je bila planski pripremljena za paljenje, a tepih je bio natopljen zapaljivom tečnošću, vjerovatno benzinom.(7) Četnici su zabarikadirali sve izlaze kuće, a zatim su ubacili zapaljivi predmet. Vatra je istog trena buknila i proširila se na zabarikadirane ljude koji su goreći počeli vrištati od nesusnih opekotina.

Te noći, oko 70-ak žena, djece i staraca su živi izgorjeli, (8) a najmlađa žrtva je bila novorođenče koje prema iskazu jedne od svjedokinja *“ni dva dana nije imalo. Večeras se rodilo, sutra navečer izgorjelo. Ja sam ranjena kroz lijevu nogu i lijevu ruku kad sam iskočila kroz prozor, izbacila sina od 13 i po, 14 godina. Tako još jedna žena. Četvero nas je preživjelo.”*(9)(10)

Slavom pravoslavnog praznika Vidovdana 27 Juna 1992,(11) višegradski četnici su odlučili da ponove zločin po istom scenariju. Ovaj put su zabarikadirali grupu bošnjačkih civila u obližnju kuću Mehe Aljića u naselju Bikavac, a zatim ih žive zapalili. Najmanje 60 žena, djece i starijih je izgorjelo,(12) a samo je jedna žena – Zehra Turjačanin – uspjela pobjeći i preživjeti paljenje gotovo ugljenisana i sa teškim tjelesnim opekotinama.(13) Najmlađa žrtva na listi ubijenih je bila beba stara godinu dana, a prema iskazu svjedoka bilo je i jedno novorođenče staro 2-3 dana.(14)(15) Kao i u Pionirskoj ulici, smrt nedužnih civila u Bikavcu je bila veoma bolna. Prema svjedočenju dva zaštićena svjedoka, jecaji zapaljenih žrtava trajali su oko pola sata, a ličili su na krikove mačaka.(16)

Sumnjiv alibi

Prema svjedočenju brojnih svjedoka, najodgovorniji zločinci za oba paljena su bili rođaci Milan i Sredoje Lukić, a sa njima i saučesnik Mitar Vasiljević. Sva trojica osumnjičenih su bili članovi paravojne četničke formacije koja je djelovala uz blagoslov lokalnih Srba i lokalnih srpskih vlasti u Višegradu.(17)

Tijekom suđenja, odbrana Vasiljevića se bazirala na krajnje bizarnom alibiju. Naime, optuženi je tvrdio da je samo nekoliko sati prije zločina jahao neosedlanog konja kroz Pionirsku ulicu, a *“kada je stigao u centar grada, konj [se] okliznuo ispred hotela ‘Višegrad’”,* te je *“uslijed toga pao s konja, koji je zatim pao na njega”* slomivši mu lijevu potkoljenu.(18)

Vasiljević je nakon pada s konja, kako kaže, bio prevezen u Dom Zdravlja u Višegradu kod svog srodnika Dr. Radomira Vasiljevića, a potom u užičku bolnicu u Srbiji kod svog prijatelja Dr. Aleksandra Moljevića (19) – inače čovjeka koji će kasnije odigrati ključnu ulogu u dokazivanju alibija Mitra Vasiljevića.

Nepouzdana svjedoci odbrane

Nekolicina prijatelja i rodbine, uključujući i oba doktora, svjedočili su u korist optuženog. Suci su veliki dio njihovog svjedočenja odbacili kao nevjerodostojno objašnjavajući da su Vasiljevićevi svjedoci *“donekle govorili neistinu u nastojanju da mu pomognu.”*(20) Međutim, suci su prihvatili pouzdanim krajnje sumnjivo svjedočenje Dr. Moljevića, kao i prilaganje upitne bolničke dokumentacije koja je pokazala da se osumnjičeni u ključno vrijeme nalazio u užičkoj bolnici. Shodno tome, suci su automatski odbacili okrivljujuće navode zaštićene svjedokinje VG-13 koja je preživjela horor vatre u Pionirskoj ulici. Ona je svjedočila o učešću Mitra Vasiljevića u paljenju civila, *“te da je bio među onima koji su pucali na ljude koji su pokušavali pobjeći kroz prozore.”* (21)

Dokumentacija pokazuje da je Vasiljević primljen u užičku bolnicu 14 Juna 1992 oko 9:35 sati navečer. Suci su se složili da paljenje bošnjačkih civila – žena, djece i staraca – nije počelo prije 9:00 sati navečer, a optuženom je trebalo najmanje sat vremena da se prebaci do Užica.(22) Njegovom alibiju je posvjedočio vozač kola hitne pomoći po imenu Živorad Savić. Međutim, Savićevo svjedočenje je imalo ključnu nesuglasnost. On je naveo da je optuženog prevezao u bolnicu 14 Juna, ali prema kriomice snimljenim razgovorom koji je vodio sa zaštićenom svjedokinjom, on je tvrdio da je optuženog prebacio u bolnicu “27 ili 28 Juna.”

Nakon analiziranja snimka konverzacije koji je dostavila zaštićena svjedokinja, expert tužilaštva Tom Broeders je ustanovio da bi to mogao biti glas Živorada Savića. Međutim, i ovaj put suci su težinu vjerodostojnosti dokaza pridodali svjedočenju Dr. Moljevića i bolničkoj dokumentaciji koju je on lično dostavio, tako da težina svjedočenja experta Broeders-a nije imala učinka.(23)

Propust forenzičke analize

Što se tiče dokumenata koje je dostavio Dr. Moljević, istina jeste da su protokoli užičke bolnice – odnosno “protokol bolesnika primljenih u užičku bolnicu, protokol pacijenata sa ratom zahvaćenog područja primljenih u užičku bolnicu i četiri stranice istorije bolesti” – bili podvrgnuti vještačenju forenzičkih experata i da rezultati vještačenja nisu pokazali znake krivotvorenja.(24) Međutim, sam način na koji je vještačenje izvršeno ukazuje na ozbiljan propust zdravog razuma. Čitavo vještačenje se svelo na ispitivanje pisanih mašina koje su korištene za otkucavanje informacija na bolničkim protokolima, a ne na vjerodostojnost unesenih informacija. Takav metod vještačenja jednostavno nema smisla i podložan je manipulaciji krivotvorenja.

Iako su rezultati Holandskog forenzičkog instituta pokazali da su se pisane mašine nalazile u užičkoj bolnici, to nikako ne može značiti da su dokumenti dostavljeni od strane Dr. Moljevića

vjerodostojni, odnosno da su unesene informacije pouzdane. Primjera radi, koruptirani radnik je mogao otkucati lažne informacije na bolničkoj dokumentaciji koristeći mašine koje su se nalazile u posjedstvu užičke bolnice. I na kraju svega, takav jedan krivotvoreni dokumenat bi opet prošao test vještačenja, jer se čitav fokus eksperata sveo na vrstu, raspoloživost i lokaciju pisanih mašina, a ne na – kako je već napomenuto – pouzdanost otkucanih informacija. Inače, Vasiljevićeva vjerodostojnost je ionako bila ozbiljno poljuljana iskazima svjedoka koji su ga vidjeli na licu zločina – i to ne u jednom, nego u obadva incidenta paljenja Bošnjaka.(25)(26)

Sumnjivi Dr. Aleksandar Moljević

Sumnju na bolničku dokumentaciju baca i činjenica da je čitav alibi bio kreiran od Dr. Moljevića, prijatelja optuženog. Na pitanje zašto optuženi nije spominjao alibi užičke bolnice sve dok se Dr. Moljević nije pojavio kao expert odbrane 10 mjeseci nakon Vasiljevićog hapšenja, sutkinji Chikako Taya-i je ponuđena labava teorija kako je tobože odbrana imala ozbiljne poteškoće sa režimom u Srbiji. (27) Ova teorija nema nikakvog smisla, jer ako bolnički protokoli idu u korist optuženom Srbinu, zašto bi onda srbijanski režim preventirao dostavu tih dokaza?

Lažni rendgenski snimak

Po svjedočenju experta tužilstva Dr. Nigel Raby-a rendgenski snimak noge priložen uz bolničke protokole nije pripadao Mitru Vasiljeviću. Sudsko vijeće je u ovom slučaju prihvatilo da je to istina, ali je opet dalo benefit sumnje optuženom zaključujući da bi nesuglasnost bolničkih protokola *“mogla biti i posljedica nečijeg namjernog pokušaja da za optuženog obezbijedi lažne dokaze, ali nema dokaza da je dr. Moljević, od koga je snimak zaplijenjen, bio umiješan u bilo kakvo manipulisanje ovim rendgenskim snimcima.”*(28)

Unatoč izjavama nekolicine očevidaca koji su potvrdili Vasiljevićevo saučešće u incidentu paljenja bošnjačkih civila u Pionirskoj ulici, kao i prisustvo optuženog u Višegradu nakon izvršenja zločina,(29) suci su se ipak složili *“da se optuženi u ključno vrijeme nalazio ili u užičkoj bolnici ili na putu onamo.”* Shodno tome, bolnički dosije i svjedočenje Dr. Moljevića bacilo je *“dovoljnu sumnju na iskaze o prisustvu optuženog tokom premještanja grupe u Omeragićevo kuću i njenog paljenja”* tako da je i ovaj put benefit sumnje išla u korist optuženog.(30)

‘Bolestan’ od prvog do drugog paljenja

Da bi alibi Vasiljevića bio još sumnjiviji, optuženi je navodno iz užičke bolnice pušten 28 Juna (31) – samo dan nakon što je druga grupa od 70-ak bošnjačkih žena, djece i staraca bila nasilnički zabarikadirana i zapaljena u kući Mehe Aljića u višegradskom naselju Bikavac. Vasiljevićev alibi nije ni mogao biti bolje izrežiran, jer ga je odmakeo sa mjesta zločina samo nekoliko sati prije paljenja Bošnjaka u Pionirskoj ulici pa sve do incidenta paljenja Bošnjaka u naselju Bikavac, nakon čega je osumnjičeni ponovo bio raspoloživ – odnosno navodno pušten iz bolnice u Užicu.

Kolaps alibija Mitra Vasiljevića

U presudi Lukićima – čiji je postupak nastavljen u odvojenom postupku iz ranije navedenih razloga – većina sudskog vijeća se usaglasila da je dokumentacija užičke bolnice bila lažna (32), te da je Mitar Vasiljević bio prisutan na mjestu zločina u vrijeme transfera grupe Bošnjaka na paljenje, kao i za vrijeme samog paljenja nemoćnih žena, djece i staraca u Omeragićevoj kući u Pionirskoj ulici 14 Juna 1992. Iako je sudac Patrick Robinson izrazio suprotno mišljenje, on je ipak prihvatio iskaze svjedoka tužiteljstva kredibilnim.(33)

Kao što je ranije navedeno, prema svjedočenjima brojnih svjedoka optuženi je učestvovao ne u jednom nego u obadva incidenta paljenja. Nažalost, tužilaštvo je u izmjenjenoj optužnici odlučilo da ne goni Vasiljevića po tački odgovornosti za zločin u Bikavcu. Odgovor “zašto” bi vjerovatno mogli dati tužioci, ali uzimajući u obzir da čak nisu imali dostojnosti ni da se pojave u žalbenom postupku i stave prigovore na neke od zaključaka prvostepene presude koja je išla u korist optuženog, njihova zainteresiranost za ovaj slučaj se nije pokazala ozbiljnom.

Međutim, svjedočenje Zehre Turjačanin – koju su suci opisali kao herojsku osobu i svjedoka istine(34) – stavlja Vasiljevića na mjesto zločina i u incidentu paljenja Bošnjaka u Bikavcu, tako da je njegovo saučešće u obadva zločina potvrđeno presudom protiv Milana i Sredoje Lukića.(35)

Zehra je gledala kako članovi njene obitelji bespomoćno gore u plamenu vatre. Ona je gotovo ispečenog tjela preživjela zločin paljenja Bošnjaka u kući Mehe Aljića, a prema iskazima zaštićene svjedokinje VG032 Zehrino lice je bilo crno od opekotina i infekcije i jedino je bila prepoznatljiva po glasu. Kada je VG032 pokušala da promijeni zavoje na Zehrinim rukama, primjetila je da iz njenih rana izlaze crvi, nakon čega se VG032 onesvijestila.(36)

“Po mišljenju Pretresnog vijeća požari u Pionirskoj ulici i na Bikavcu najgori su primjeri nečovječnih postupaka jednog čovjeka prema drugom. U istoriji ljudske nečovječnosti, koja je već isuviše duga, žalosna i ogavna, požari u Pionirskoj i na Bikavcu zauzimaju istaknuto mjesto. Na kraju dvadesetog vijeka, obilježenog ratom i krvoprolićem kolosalnih razmjera, ovi užasavajući događaji ističu se po gnusnosti spaljivanja, po očiglednom predumišljaju i proračunatosti koji ih definišu, po tome kako su žrtve iz čiste bezdušnosti i surovosti sprovedene, zatvorene i zaključane u te dvije kuće da bi se našle potpuno bespomoćne u paklu koji je onda nastao, po stepenu boli i patnje koje su žrtve trpjele dok su žive gorjele. U tom činu zatiranja svakog traga pojedinačnim žrtvama počiva nečuvvena surovost koja itekako mora povećati težinu koja se pripisuje ovim zločinima.”(37)

Tračak nade za pravdu

Iako je u slučaju Vasiljević istina došla prekasno, ne postoji nijedna odredba MKSJ-a koja sprečava lokalne sudove da iskušaju osumnjičene za bilo koje druge zločine za koje nisu odgovarali pred Haškim tribunalom. Činjenica da je Vasiljević odgovarao samo za zločin u Pionirskoj otvara mogućnost da jednog dana odgovara i za zločin u Bikavcu pred Sudom Bosne i Hercegovine.

Podizanje optužnice koja tereti Vasiljevića i za zločin u Bikavcu bi u velikoj mjeri omogućilo da se Vasiljević isporuči vlastima BiH odmah nakon puštanja iz austrijskog zatvora gdje je na odsluženju kraće kazne. Svjedočenje Zehre Turjačanin i novi zaključci sudstva o Vasiljevićevom alibiju osigurali bi da zločin u Bikavcu ne prođe nekažnjen. Da li će sud Bosne i Hercegovine podignuti naknadnu optužnicu protiv Vasiljevića u velikoj mjeri ovisi i o volji preživjelih da lobiraju vlasti da takvo nešto poduzmu.(38)

Fuss Note:

1 Međunarodni Krivični Tribunal za Bivšu Jugoslaviju (MKSJ), Predmet Vasiljević i drugi (IT-98-32) – Optužnica, 26 Oktobar 1998, <http://www.icty.org/x/cases/vasiljevic/ind/bcs/vas-ii981026b.htm>

2 Međunarodni Krivični Tribunal za Bivšu Jugoslaviju (MKSJ), Predmet Vasiljević i drugi (IT-98-32) – Izmijenjena Optužnica, 12 Juli 2001, <http://www.icty.org/x/cases/vasiljevic/ind/bcs/vas-ai010712b.htm>

3 Međunarodni Krivični Tribunal za Bivšu Jugoslaviju (MKSJ), Predmet Vasiljević i drugi (IT-98-32) – Prvostepena Presuda, 29 Novembar 2002, <http://www.icty.org/x/cases/vasiljevic/tjug/bcs/vas-tj021129b.pdf>

4 Međunarodni Krivični Tribunal za Bivšu Jugoslaviju (MKSJ), Predmet Vasiljević i drugi (IT-98-32) – Presuda Žalbenog Vijeća, 25 Februar 2004, <http://www.icty.org/x/cases/vasiljevic/acjug/bcs/vas-sj040225b.pdf>

5 Vidi bilješku #3, paragraf 118.

6 Mitar Vasiljević Trial Transcript, 15 February 2002, page 4744 / 3-10, <http://www.icty.org/x/cases/vasiljevic/trans/en/020215ED.htm>

7 Vidi bilješku #3, paragraf 117 i 126.

8 Vidi bilješku #3, paragraf 128.

9 Slobodna Evropa, "Milanu doživotni zatvor, Sredoju 30 godina," (Dženana Halimović), 20 Juli 2009,

<http://www.slobodnaevropa.org/content/lukic/1780707.html>

10 International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia (ICTY), Milan and Sredoje Lukic – Second Amended Indictment, 27 February 2006, ANNEX "A" (Victims' List),

http://www.icty.org/x/cases/milan_lukic_sredoje_lukic/ind/en/luk-2ai060227.htm

11 International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia (ICTY), Prosecutor v. Milan Lukić & Sredoje Lukić (IT-98-32/1) – Judgement, 20 July 2009,

http://www.icty.org/x/cases/milan_lukic_sredoje_lukic/tjug/en/090720_j.pdf,

paragraph 703.

12 Vidi bilješku #11, paragraf 709 i 715.

13 Vidi bilješku #12, paragraf 649.

14 Vidi bilješku #9, ANNEX "B".

15 Vidi bilješku #11, Paragraf 664.

16 Vidi bilješku #11, Paragraf 648 i 649.

17 Vidi bilješku #11, Paragrafi 886 i 895.

18 Vidi bilješku #3, Paragraf 131.

19 Vidi bilješku #3, Paragraf 132 i 143.

- 20 Vidi bilješku #3, Paragraf 134.
- 21 Vidi bilješku #3, Paragraf 154.
- 22 Vidi bilješku #3, Paragraf 155.
- 23 Vidi bilješku #3, Paragraf 145.
- 24 ICTY Court Records, Netherlands Forensic Institute, <http://icr.icty.org>, Exhibit D52.
- 25 Vidi bilješku #3, Paragraf 154.
- 26 Vidi bilješku #11, Paragraf 643-644, 650, 660, 673, 682, 855.
- 27 Mitar Vasiljević Trial Transcript, 14 March 2002, page 4942-4943, 3-19, <http://www.icty.org/x/cases/vasiljevic/trans/en/020314IT.htm>.
- 28 Vidi bilješku #3, Paragraf 142.
- 29 Vidi bilješku #3, Paragraf 154-166.
- 30 Vidi bilješku #3, Paragraf 129.
- 31 Vidi bilješku #3, Paragraf 156.
- 32 Vidi bilješku #11, Paragraf 570-577.
- 33 Vidi bilješku #11, Paragraf 1108 i 1111.
- 34 International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia (ICTY), Judgement Summary for Milan Lukic and Sredoje Lukic, 20 July 2009, http://www.icty.org/x/cases/milan_lukic_sredoje_lukic/tjug/en/090720_judg_summary_en.pdf.
- .
- 35 Vidi bilješku #11, Paragraf 650.
- 36 Vidi bilješku #11, Paragraf 660.
- 37 Međunarodni Krivični Tribunal za Bivšu Jugoslaviju (MKSJ), Saopštenje za Javnost: "Sažetak presude u predmetu Tužilac protiv Milana Lukića i Sredoje Lukića," 20 Juli 2009, http://www.icty.org/x/cases/milan_lukic_sredoje_lukic/tjug/bcs/090720_sazetak_presude.pdf.
- 38 International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia (ICTY), Press Release: "Mitar Vasiljevic transfered to Austria to serve his prison sentnce," 6 July 2004, <http://www.icty.org/sid/8397>.

INTERVJU: Grčki Novinar Tužen Zbog Pisanja o Učešću Grka u BiH Ratu

Intervju vodio: Daniel Toljaga

27. Jula 2009, predstavnik Panhelenskog Makedonskog Fronta gosp. Stavros Vitalis, podnio je tužbu protiv visoko postovanog grčkog novinara gosp. Takis Michas-a, poznatijeg kao autora knjige "*Griješna Alijansa: Grčka i Miloševićeva Srbija*."

Razlog njegove tužbe je tvrdnja gosp. Michas-a u grčkim novinama "Eleftherotypia" da su grčki plaćenici bili "paravojska koja je sudjelovala u pokolju u Srebrenici." Gosp. Vitalis je jedan od vodećih Grčkih dobrovoljaca koji su priznali sudjelovanje u genocidu u Srebrenici. Ali, on ne gleda na stvari tako.

U izjavi za medije, on je tvrdio da su grčki dobrovoljci koji su se borili u BiH pod komandom generala Mladića bili tamo kako bi pomogli Srbima "*koji su bili klani od međunarodne bande, iste one koja im je krala njihove kuće, njihovu zemlju i njihovo dostojanstvo*."

DANIEL TOLJAGA: Gosp. Michas, hvala vam što ste pristali da sudjelujete u ovom intervju-u. Za početak, organizacija koja je podnijela tužbu protiv vas preko svog predstavnika gosp. Vitalisa se naziva Panhelenski Makedonski Front. Ko su oni?

TAKIS MICHAS: To je grčka nacionalistička politička organizacija koja uključuje i socijaliste i bivše konzervativne političare. Do sada, središnja tema njihove kampanje svodila se na zalaganja stavova da sve što je vezano za Makedoniju (historija, simboli, itd) pripada isključivo grčkoj.

DANIEL TOLJAGA: Šta se zapravo gosp. Vitalis nada postići ovom tužbom?

TAKIS MICHAS: Imajući u vidu da će Karadžićevo suđenje započeti iduće godine, oni se nadaju da će stvoriti alternativnu raspravu u kojoj će se supstanca onoga što se dogodilo u Srebrenici dovoditi u pitanje. Drugim riječima, dok svijet pokušava da sudi ratnim zločincima, u grčkoj će se na sud slati oni koji kritikuju ratne zločine koji su se desili u Srebrenici!

DANIEL TOLJAGA: Da li imate ikakvih komentara o tužbi protiv vas, kao i medijskim izjavama koje je dao gosp. Vitalis?

TAKIS MICHAS: Da. Prvo, gosp. Vitalis izričito priznaje da su Grci (uključujući i njega) učestvovali u planiranju i izvršavanju srpske (kako je oni nazivaju) "re-okupacije" Srebrenice. Kao što je on sam rekao u izjavi za medije, "Bio sam prisutan sa skupinom visokih srpskih oficira u svim srpskim operacijama re-okupacije Srebrenice."

Drugo, gosp. Vitalis priznaje da se regrutiranje grčkih volontera za rat protiv legitimne vlade Bosne i Hercegovine dogodilo sa izričitim odobravanjem vodećih grčkih političara, kao što su Andreas Papandreu i (u manjoj mjeri) Constantine Mitsotakis. Kako to već gosp. Vitalis objašnjava:

"Čitava grčka zna da su grčki volonteri imali siroku podršku grčkog društva u cjelini, kao i potporu političara koji su uglavnom pripadali PASOK-u zbog toplog prijateljstva između Andreas Papandreaou i Radovana Karadžića. Oni su također imali podršku Nove Demokratije kroz prijateljske diplomatske inicijative Constantine Mitsotakis-a."

Ovo ojačava argumenat koji sam uzastopno ponavljao, a to je činjenica da grčka podrška za srpske ratne poduhvate nije bila samo moralna, ekonomska, diplomatska i politička, nego i vojna.

DANIEL TOLJAGA: Da li je gosp. Vitalis bio prisutan za vrijeme i nakon pada Srebrenice kada su grčke paravojne snage digle grčku zastavu iznad grada?

TAKIS MICHAS: Pa on je u svojoj izjavi sam rekao da je zajedno sa visokim srpskim oficirima sudjelovao u svim operacijama koje su se bavile sa (kako on to naziva) "re-okupacijom" Srebrenice. Sada, da li je fizički bio prisutan pri dizanju same zastave je nešto što jedino gosp. Mladić zna (a možda i gosp. Karadžić)!

DANIEL TOLJAGA: Zanimljivo je da je on javno priznao svoju prisutnost u svim vojnim operacijama koje su se odnosile na "re-okupaciju" Srebrenice. Da li vi imate ikakvu ideju zašto gospodin Vitalis nije bio podložen istrazi za moguće ratne zločine?

TAKIS MICHAS: Zbog toga što se u grčkoj srpske akcije tijekom rata u Bosni, kao što sam već pokazao u svojoj knjizi, nisu smatrale "zločinima" nego "junačkim djelima." To se isto odnosi i na Srebrenicu. Nijedna grčka vlada nije napravila niti jednu izjavu u zadnjih 15 godina u kojoj se jasno osuđuju ubijanja u Srebrenici – to je jedinstveno stanje stvari za jednu europske zemlju.

DANIEL TOLJAGA: Prema riječima UN suca Theodor Meron-a, koji je služio kao predsjednik Međunarodnog Krivičnog Tribunala za Bivšu Jugoslaviju, Srbi su – citiram – "ciljali na istrebljenje 40,000 Bosanskih muslimana koji su živjeli u Srebrenici." Po vašem mišljenju, da li je gosp. Vitalis u potpunosti svjestan da su vojne operacije u kojima je on sudjelovao rezultirale u masakru više od 8,000 i etničkom čišćenju oko 30,000 ljudi u Julu 1995? Da li je on svjestan da je učestvovao u genocidu?

TAKIS MICHAS: Prema vlastitom priznanju, jeste. Međutim, baš kao i negiratelji holokausta, ovi ljudi obijaju da prihvate da su se masovna ubistva desila u Srebrenici.

DANIEL TOLJAGA: Vaša knjiga je po prvi put otkrila prisustvo grčke paravojske u Bosni. Zašto je gospodin Vitalis čekao toliko godina od objavljivanja vaše knjige da započne tužbu protiv vas?

TAKIS MICHAS: To je zanimljivo pitanje. Možda ima nešto veze sa činjenicom, kao što sam već napomenuo u ostalim člancima, ja sam u posjedu povjerljivih diplomatskih dokumenata koji pokazuju kako grčke vlasti po prvi put priznaju prisutnost grčke paravojske u Bosni. Možda oni misle da će stavljanjem pritiska na mene uspjeti da me spriječe da ne publiciram ove dokumente. Ali naravno, ovo nije jedino objašnjenje. Može biti da postoje i druga.

DANIEL TOLJAGA: Gosp. Vitalis je tvrdio da su operacije grčkih dobrovoljaca "bile široko odobrene od grčkog društva usljed toplog prijateljstva koje je postojalo između Andreas Papandreou i Radovana Karadžića." Do koje mjere ovo prijateljstvo sugerira umiješanost vlade?

TAKIS MICHAS: Očito to dokazuje suučestvo vlade u smislu znanja, tolerancije i odobrenja otvorenog regrutiranja grčkih građana s ciljem borbe protiv legalno priznate vlade BiH. To svakako upliće vladu PASOK-a pod vodstvom Andreas Papandreou.

DANIEL TOLJAGA: Sjećam se, a i vi ste također naveli u svojoj knjizi, da su vodeći grčki suci javno odbijali da surađuju s Međunarodnim Krivičnim Sudom za bivšu Jugoslaviju (MKSJ). S obzirom da je vaše pravo na nepristrasno suđenje ozbiljno oslabljeno usljed ekstremne ultranacionalističke atmosfere u grčkoj, kao i činjenica da je gosp. Vitalis najavio planove da na suđenje pozove vodeće grčke nacionalističke političare kao svjedoke, želio bi da znam da li namjeravate da tražite potporu istaknutih međunarodnih organizacija koje se specijaliziraju na zaštiti novinarskih sloboda?

TAKIS MICHAS: Ja ću zasigurno pokušati da proširim vijest o ovom slučaju. Sudeći po tužbi koju su podnijeli protiv mene, mislim da će oni od sada uveličavati srpske ratne poduhvate u Bosni kao jednu od njihovih kampanjskih tema protiv mene.

DANIEL TOLJAGA: Jeste li zabrinuti zbog predstojećeg suđenja?

TAKIS MICHAS: U bilo kojoj drugoj evropskoj zemlji, ovakva parnica bi bila odbačena od strane suda. Ali kao što sam već rekao u više navrata, Grčka nije normalna evropska zemlja. S obzirom da duh ekstremnog nacionalizma vlada u ovoj državi, kao i činjenica da su Karadžić i Mladić poštovani kao sveci od strane većine javnosti i političke klase, ja imam svaki razlog da se osjećam zabrinutim.

DANIEL TOLJAGA: Hvala vam što ste sudjelovali u ovom intervju-u. Pratiti ćemo sa interesovanjem razvoj vašeg slučaja.